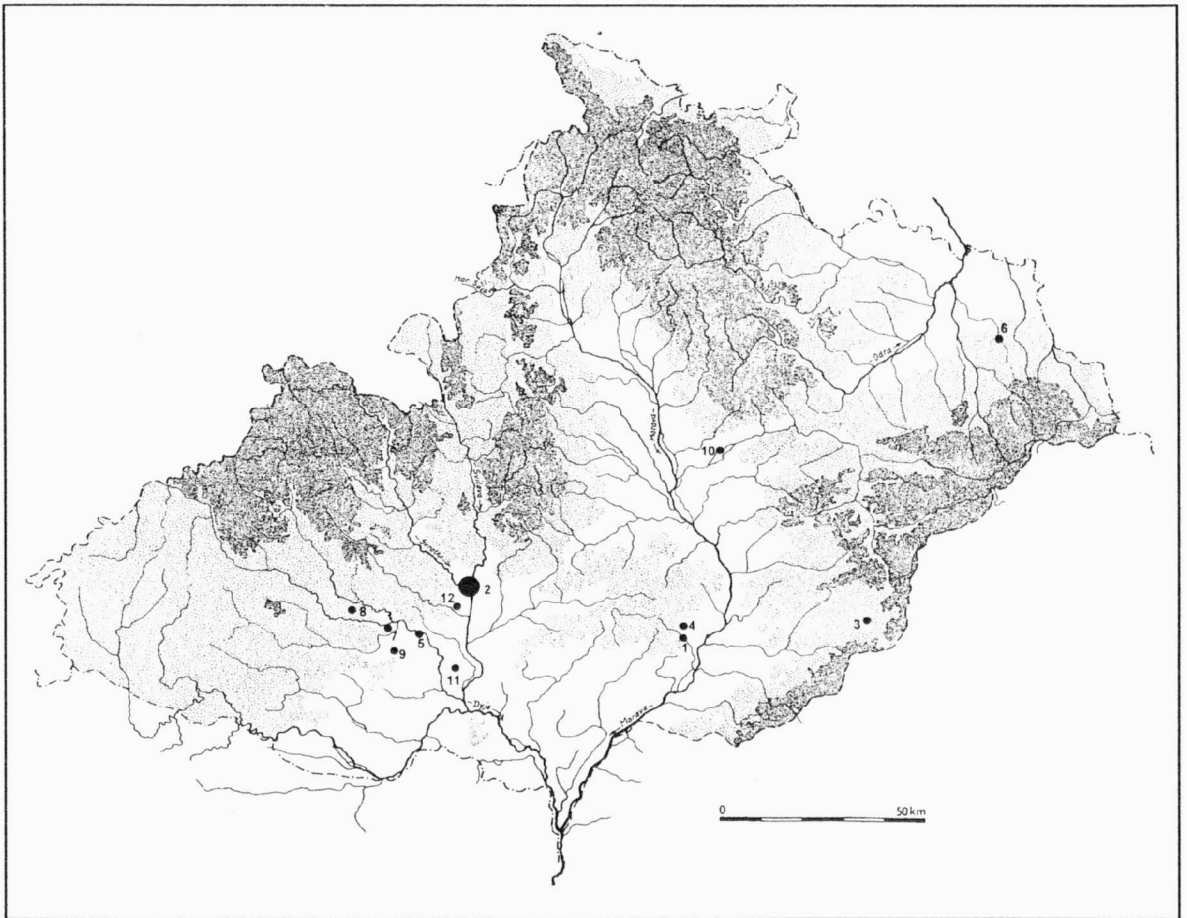

PALEOLIT A MEZOLIT

1 – Boršice u Buchlovic, 2 – Brno, 3 – Brumov – Bylnice, 4 – Buchlovic, 5 – Dolní Kounice, 6 – Dolní Tošanova, 7 – Ivančice, 8 – Mohelno, 9 – Moravský Krumlov, 10 – Přerov, 11 – Příbice, 12 – Želešice.

BORŠICE U BUCHLOVIC (okr. Uh. Hradště)

Kóta 331 m, „Vrchní horky“ („Nadhorky“), „Svobody“, „Povinná“, Aurignacien. Sídliště. Povrchový sběr. Uložení: kolekce B. Vyskočila, AÚ AV ČR Brno.

Lokalita Boršice-Buchlovce představuje jedno z nejbohatších nalezišť pomoravského aurignacienu, které ovšem – ke škodě věci – doposud nebylo dostatečně vyhodnoceno a prezentováno odborné veřejnosti. Cílem tohoto příspěvku je zacelení této mezery a publikování kolekce, kterou z lokality získal B. Vyskočil (obr. 2-7).

Poloha

V záhlaví tohoto příspěvku zmíněné traťové názvy jsou lokalizovány v prostoru výrazného návrší, které je situováno jižně nad vodní nádrží Smraďavka, přibližně 2,5 km severozápadně od Boršic u Buchlovic. Přestože se původně pravděpodobně jednalo o nejméně tři alespoň částečně izolované výskyt (viz rukopis V. Hrubého, Archiv AÚ AV ČR v Brně, bez č. j.), nálezy již dnes není možno oddělit, a proto jsou hodnoceny dohromady. Lokalita se rozprostírá na rozsáhlém návrší s vrcholovou kótou 331 m, přes kterou vede hranice katastrálních území. Takže poslední jmenovaná poloha, trať „Povinná“, již katastrálně spadá pod obec Buchlovce.

Nejbližší aurignacká lokalita (obr. 1), která je již na katastru obce Stříbrnice, leží přibližně 1,5 km západním směrem (Klíma 1972). Další lokality popsal B. Žižlavský (1999) asi 3 km severněji. Hrubý (1951) zmiňuje nálezy na katastru obce Tučapy, kde byla na podzim roku 2002 objevena ještě jedna lokalita. Dvě poslední jmenované lokality jsou od popisované ho naleziště vzdáleny přibližně 2,5 km na jih.

Historie výzkumu

Podle V. Hrubého (1951, 78) lokalitu objevil boršický rolník J. Suchánek ve letech 1941-1942. Naleziště bylo následně intenzivně vysbíráváno Suchánkem a Hrubým a pravděpodobně i dalšími členy spolku Starý Velehrad. Tyto nálezy jsou dnes uloženy ve SM v Uherském Hradišti.

Další kolekce byla získána v průběhu 50.-60. let 20. století B. Vyskočilem, bývalým pracovníkem Státního archeologického ústavu, který spolupracoval s B. Klímou (dopis v Archivu AÚ AV ČR v Brně, č. j. 477/53). O B. Vyskočilovi je známo, že se narodil 22. 2. 1888 v Letovicích a dosáhl hodnosti štábního kapitána v. v. (Skutil 1965, 210). Jeho zájem o archeologii dokládá příspěvek v časopise Příroda z roku 1941. Počátkem 50. let, již jako důchodce, přesídlil do Buchlovic, kde se začal věnovat intenzivnímu průzkumu regionu (např. Klíma 1972, 17; dopisy B. Vyskočila uložené v Archivu AÚ AV ČR v Brně).

Další kolekce vlastní pravděpodobně i řada místních sběratelů. V povědomí místních občanů se udržely vzpomínky na intenzivní prosbírání lokality ve 40.-50. letech dvacátého století, kdy se na lokalitě pohybovaly „celé třídy dětí“ (což pravděpodobně souvisí s průzkumy prováděnými V. Hrubým). Přestože lokalita je v současnosti již značně vyčerpaná, artefakty je na ní možno sbírat dodnes (při průzkumu jsme ve čtyřech lidech získali během jedné hodiny 90 kusů).

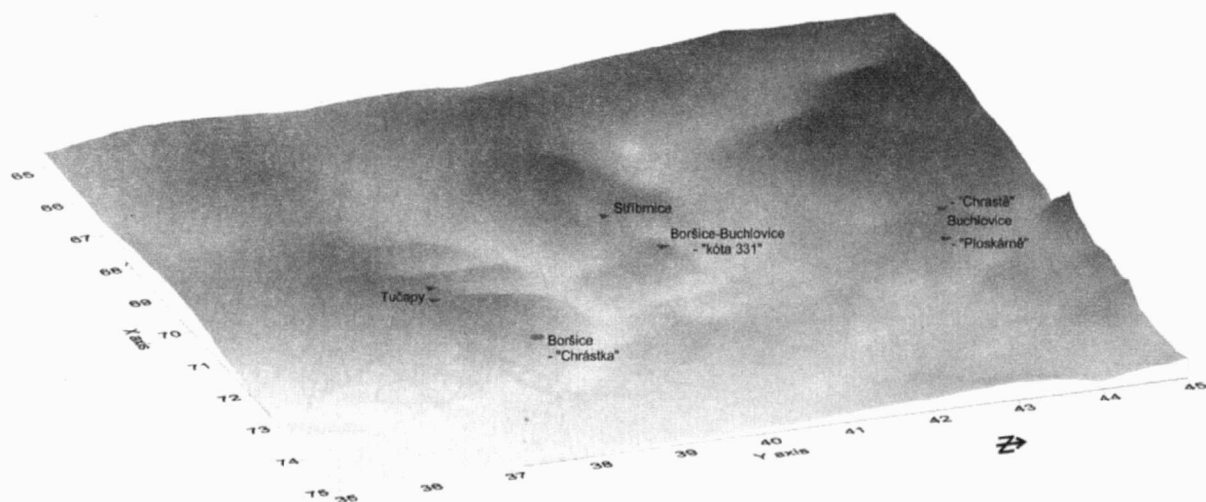
Suroviny

Použití suroviny je obtížné přesně klasifikovat, poněvadž většina artefaktů je silně patinována. Proto byly použité suroviny makroskopicky rozčleněny do šesti základních skupin. Toto členění bylo verifikováno analýzou omezeného počtu artefaktů z každé skupiny pod stereoskopickým mikroskopem s využitím vody jako imerzní kapaliny. U zvláštních surovin (zahrnutých v kategorii ostatní) byl takto analyzován každý kus.

Skupiny surovin:

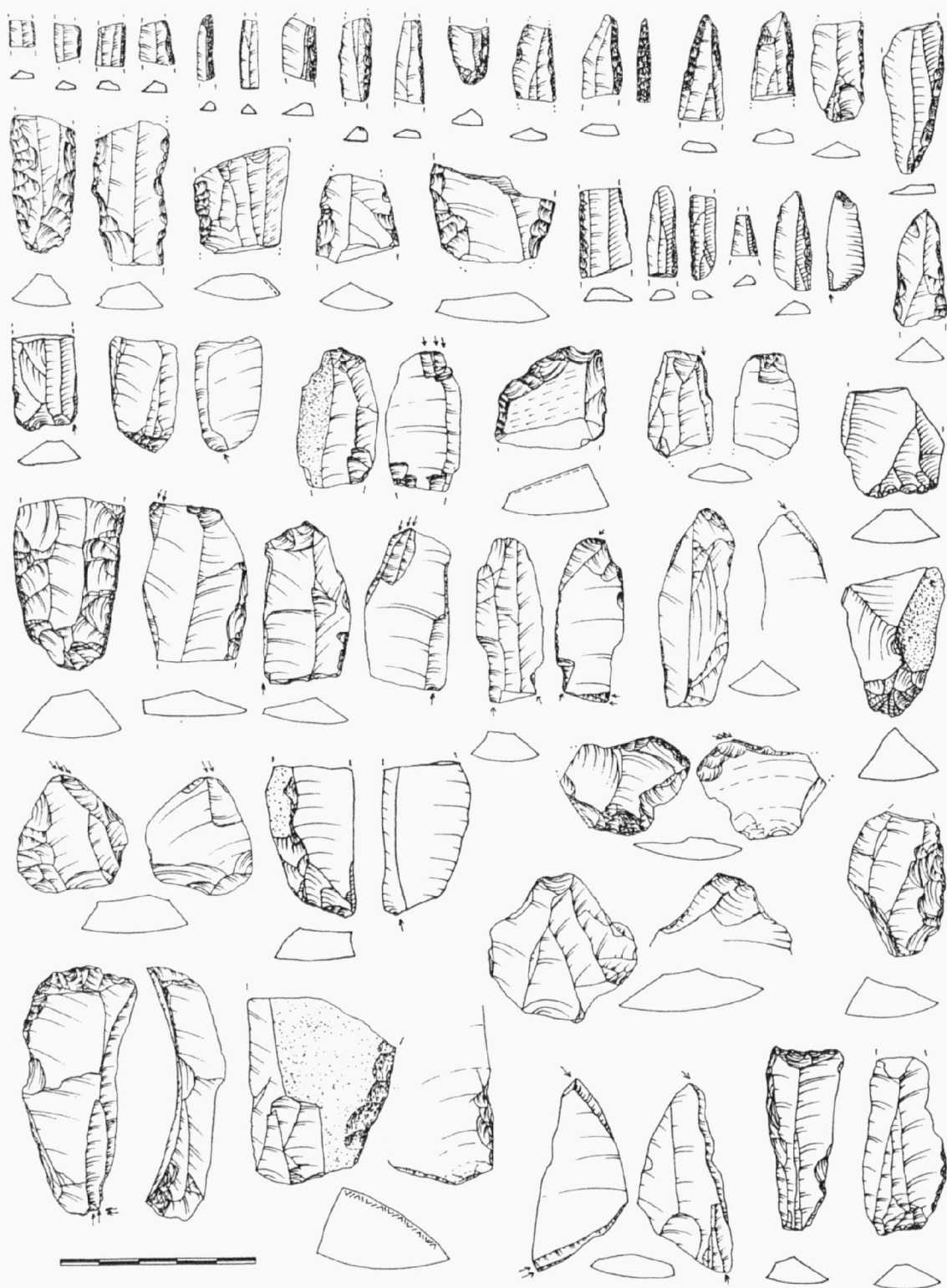
- kvalitní, bíle patinované silicity (většinou silicity z glacienních sedimentů – SGS),
- radiolarity,
- rohovce typu Troubky-Zdislavice,
- rohovce, pracovně označené jako typ Boršice,
- lokální rohovce ze šterků,
- ostatní.

První kategorie zahrnuje makroskopicky relativně homogenní skupinu silicitu, které jsou intenzivně patinovány a jejichž

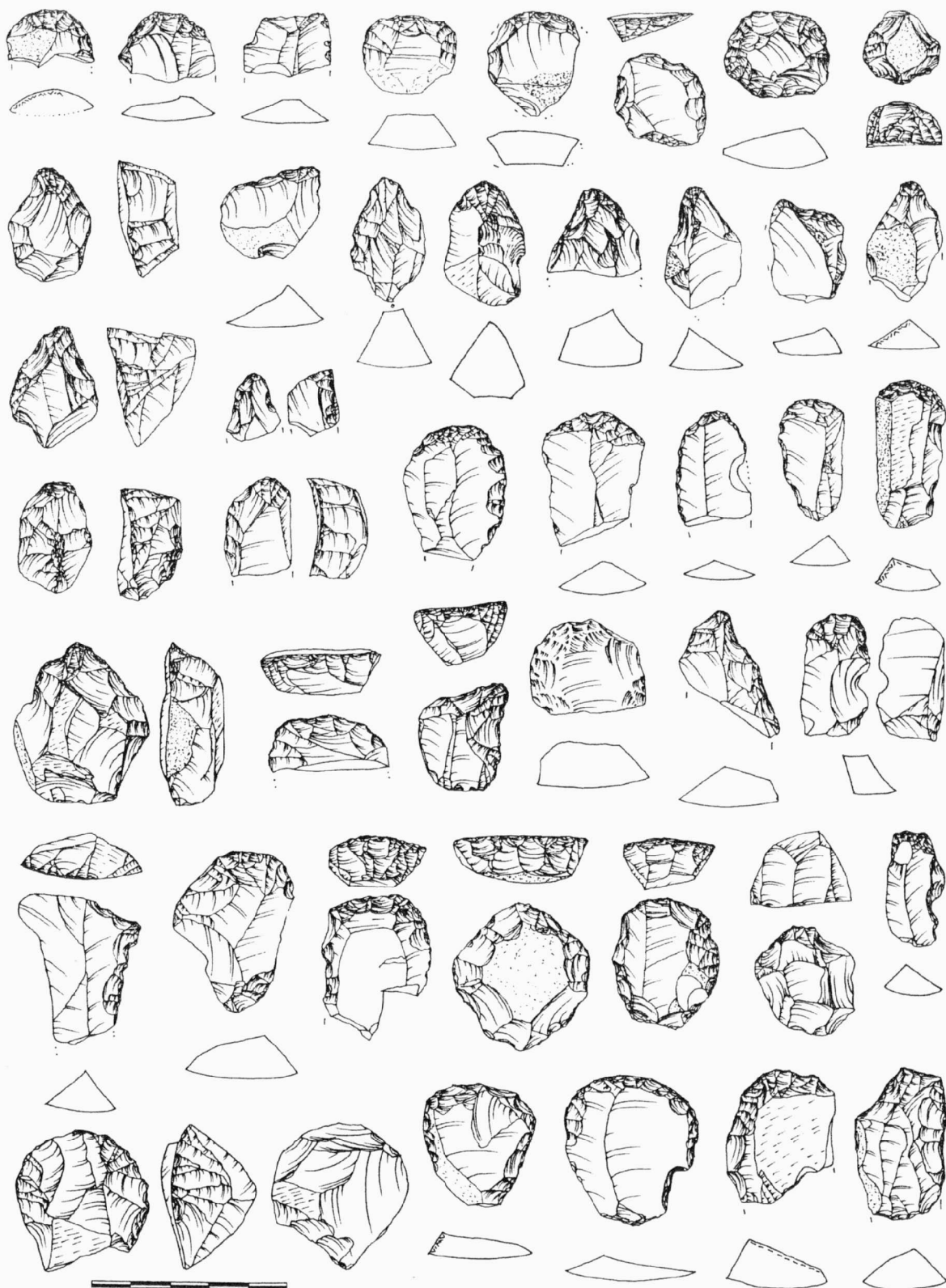

Obr. 1. Lokalizace sídliště Boršice-Buchlovce a dalších paleolitických nalezišť v okolí.

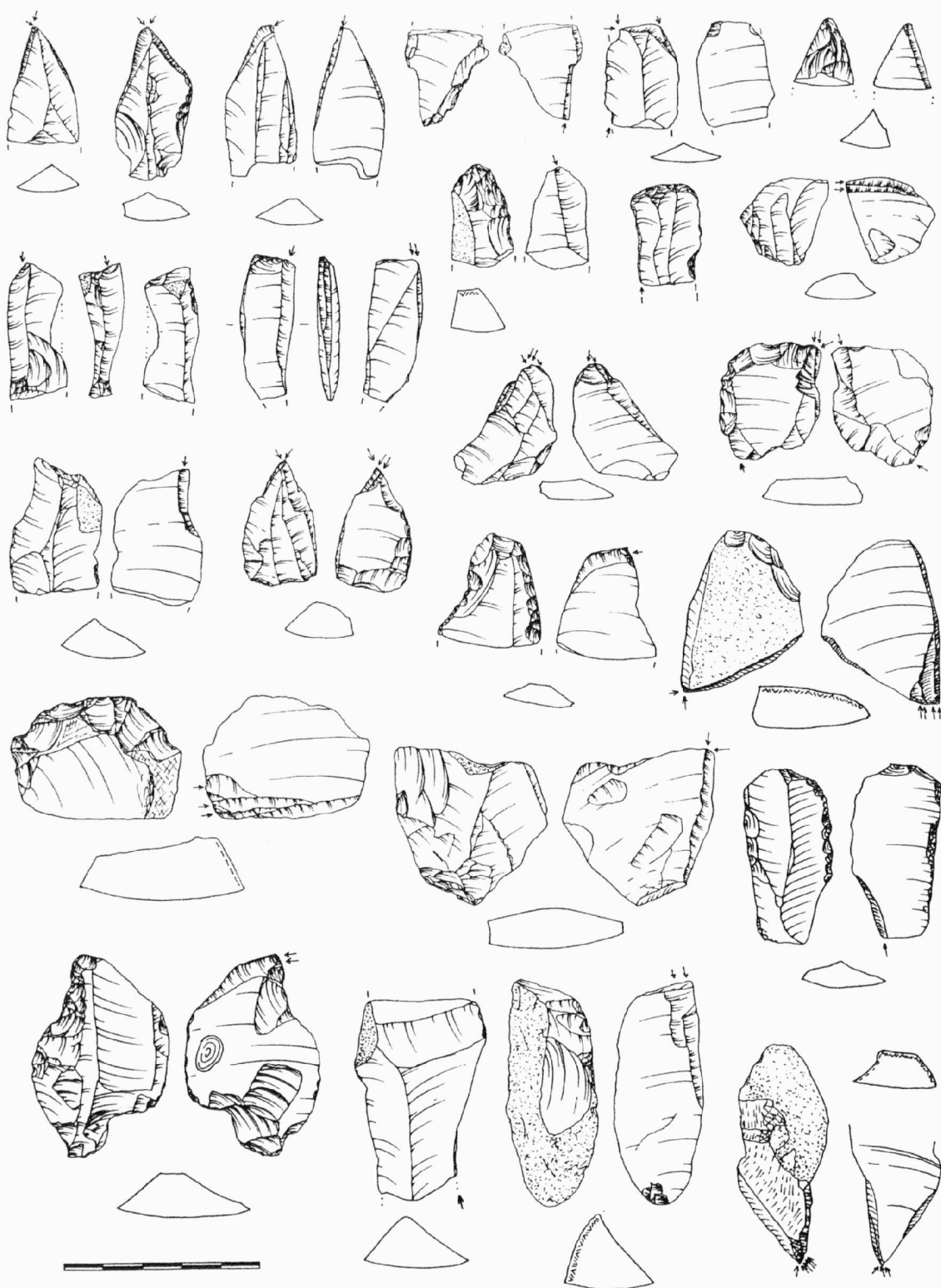
A location of the site of Boršice-Buchlovce, and another Paleolithic sites in the vicinity of the site.

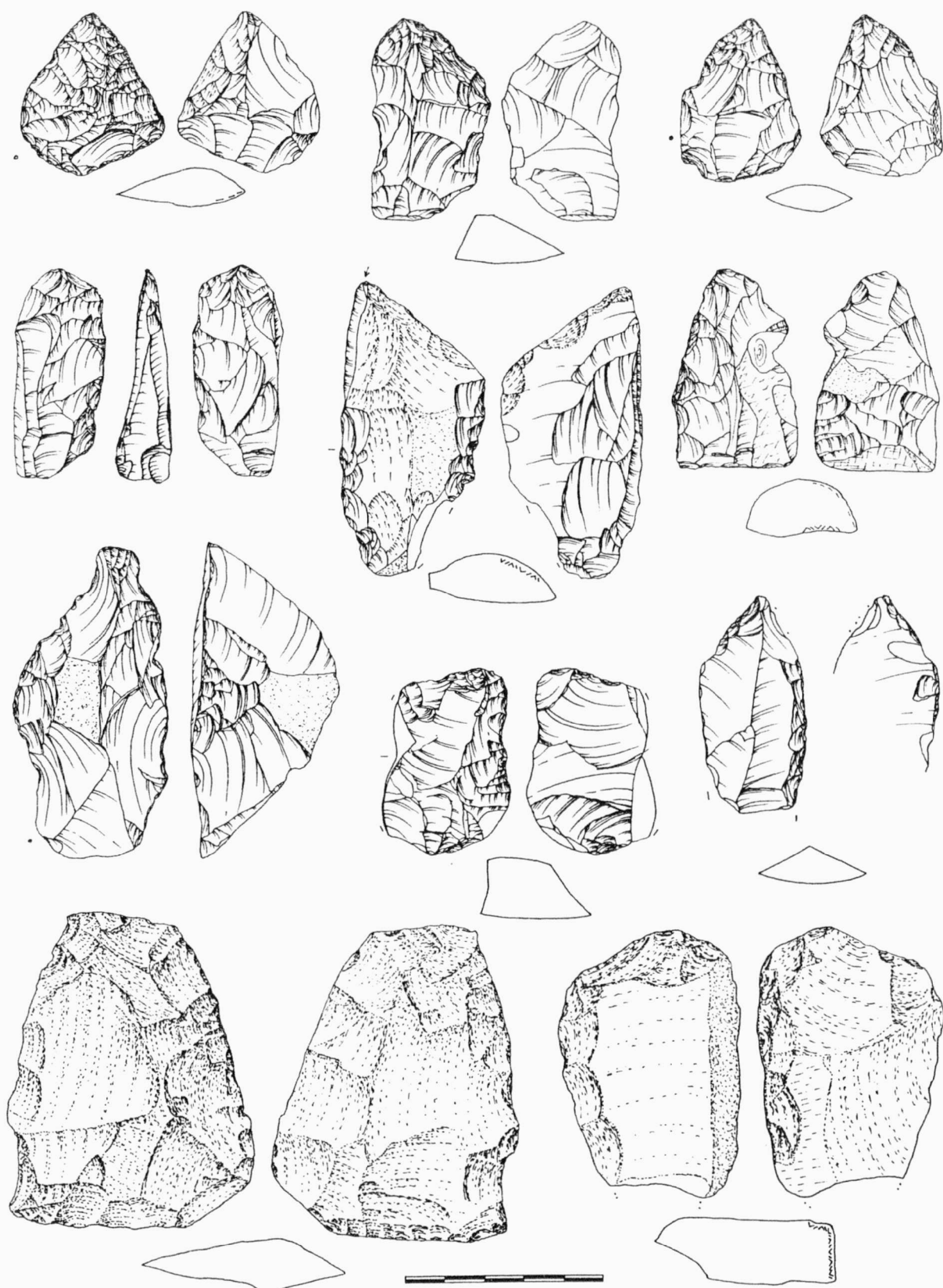
Obr. 2. Boršice-Buchlovice. Výběr nálezů (kresba Z. Nerudová).
 Boršice-Buchlovice. Selected finds (drawing by Z. Nerudová).

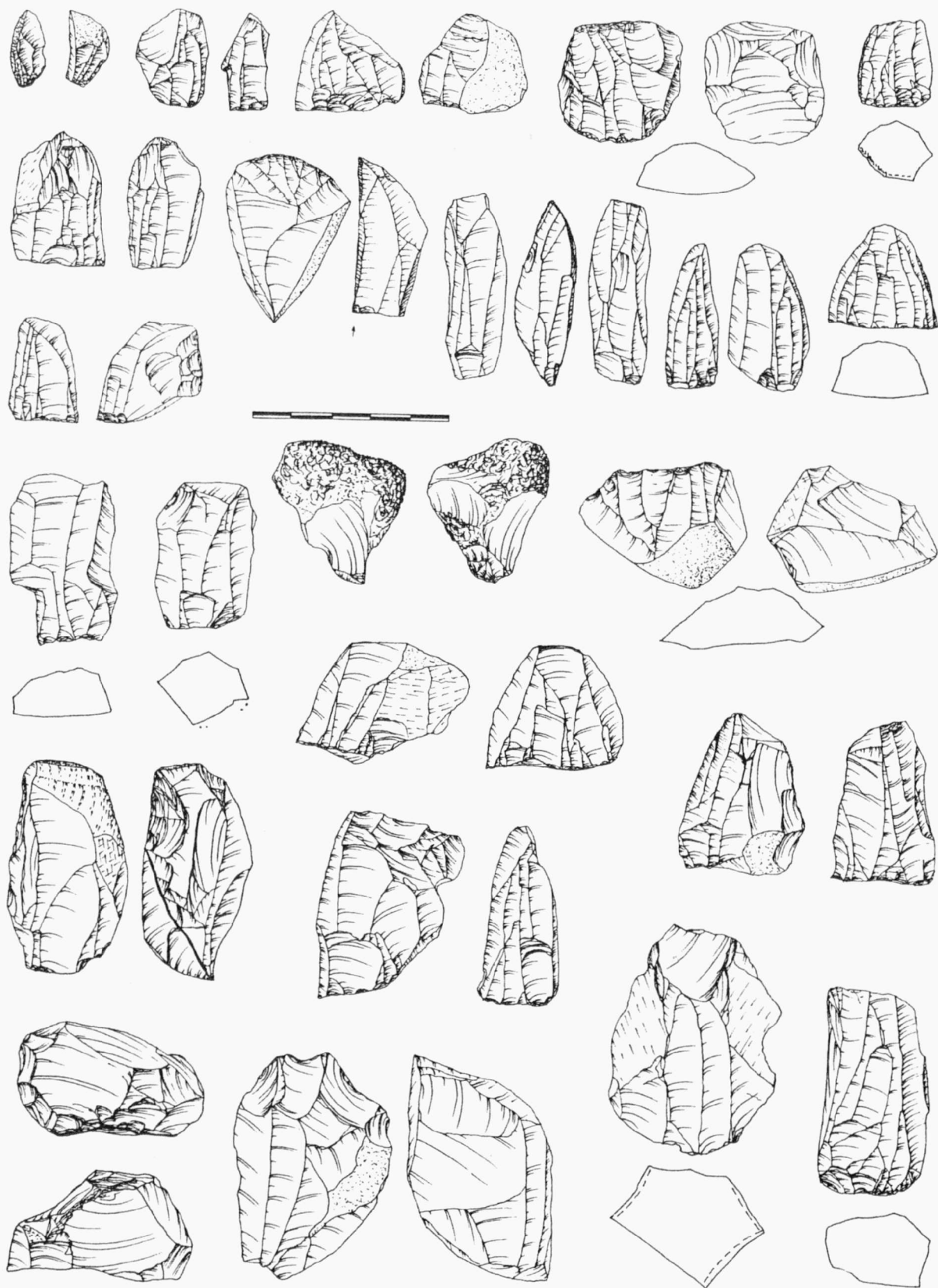
Obr. 3. Boršice-Buchlovce. Výběr nálezů (kresba Z. Nerudová).
Boršice-Buchlovce. Selected finds (drawing by Z. Nerudová).

Obr. 4. Boršice-Buchlovice. Výběr nálezů (kresba Z. Nerudová).
 Boršice-Buchlovice. Selected finds (drawing by Z. Nerudová).

Obr. 5. Boršice-Buchlovice. Výběr nálezů (kresba Z. Nerudová).
Boršice-Buchlovice. Selected finds (drawn by Z. Nerudová).

Obr. 6. Boršice-Buchlovice. Výběr nálezů (kresba Z. Nerudová).
 Boršice-Buchlovice. Selected finds (drawing by Z. Nerudová).

povrch ve většině případů kryje souvislá vrstva bílé patiny, která se u některých artefaktů již rozpadá. Z tohoto důvodu u nich většinou není mikroskopická determinace možná. Proto byly mikroskopicky zkoumány pouze některé zlomené kusy, u nichž byla lomem obnažena nepatinovaná surovina. Na základě jejich analýzy se domníváme, že naprostá většina artefaktů, které byly do této skupiny zařazeny, je vyrobena ze silicitů z glacienních sedimentů. Nelze ovšem vyloučit, že do této skupiny byly mylně zařazeny i ojedinělé (max. do 1 %) artefakty vyrobené z kvalitních moravských rohoveců, jejichž některé variety mohou patinovat obdobně.

Poměrně spolehlivě je možno vyčlenit artefakty vyrobené z radiolaritu, poněvadž přestože i tato surovina je často silně patinována. Lze artefakty, které jsou z ní vyrobeny, vzhledem k barevné odlišnosti (ve srovnání s ostatními silicity) snadno vyčlenit ze souboru. Skupina radiolaritů je zastoupena 334 kusy. Výrazně převažují červenohnědé odstíny (61 %) nad zelenými (35 %), ojediněle se objevila modrošedá barva a další atypické variety (4 %). Na lokalitu byla tato surovina transportována často i ve formě velmi nekvalitních hlíz, což se zrcadlí v technologickém spektru, kde ve srovnání s kvalitními silicity stoupá podíl zlomků, úštěpů a jader na úkor čepelí, mikročepelí a mikrooštepů.

Rohovce typu Troubky-Zdislavice je taktéž možno většinou makroskopicky spolehlivě vyčlenit, i když některé silně patinované artefakty nebo nepříliš charakteristické variety mohou být mylně zařazeny do skupiny lokálních rohoveců ze šterků. Netypické variety této suroviny je skutečně možno v místních štercích nalézt. Z hlediska technologie je pro hospodaření s touto surovinou významný vyšší podíl jader a zlomků čepelí a mikročepelí na úkor především úštěpů.

Zajímavou skupinu představují rohovce, které byly pracovními označeny jako typ Boršice. Tato surovina makroskopicky připomíná rohovce typu Olomučany z Moravského krasu, neobsahuje ovšem minerál glaukonit a má nápadnou krupičkovitou strukturu, která se ještě zdůrazňuje patinací. V surovině jsou patrné vměsky tvořené hnědým materiálem. Na dochovaných reliktech původního povrchu se vyskytuje v některých případech černá kůra, která odpovídá rohovecům typu Krumlovský les, v ostatních případech hnědá vrstvička. Vzhledem k dochovaným reliktům valounových povrchů tyto rohovce nepochybně pocházejí ze šterků, ve zkoumaných známých lokálních terasách však dosud nebyly zachyceny. Zdrojová oblast této suroviny je tedy nejistá, i když nepředpokládáme transport z větších vzdáleností a kloníme se k neznámému zdroji v širším okolí lokality.

Poměrně početnou a současně velmi heterogenní skupinu představují suroviny označené jako lokální rohovec ze šterků. Jak již název naznačuje, zdrojovou oblast většiny do této skupiny zařazených artefaktů představují šterkové terasy v nejbližším okolí lokality. Při průzkumu regionu byly zjištěny šterkové terasy s rohovci na návrších, která lemují jihovýchodní úpatí Chřibů v prostoru mezi Buchlovicemi a Halenkovicemi, s nadmořskou výškou do 350 m. Šterky zmíněných teras představují i zdroj méně kvalitních (ve srovnání s klasicovou zdrojovou oblastí v Krumlovském lese) rohoveců typu Krumlovský les s charakteristickou černou povrchovou kůrou. Protože není možno rohovce typu Krumlovský les lokálního původu někdy odlišit od možných transportů z jihozápadní Moravy, jsou do této skupiny zahrnuti všechny rohovce zmíněného typu.

Rohovce typu Krumlovský les jsou známy i z dalších lokalit pomoravského aurignacienu (Vokáč – Vokáč 2001, 160). Dále tato skupina zahrnuje různé chalcedonové hmoty a atypické spongievce rohovce. Je možné, že vzhledem k intenzivní patinaci většiny artefaktů byly do této skupiny zařazeny i některé nepříliš charakteristické rohovce typů Troubky-Zdislavice, Stránská skála a Boršice.

Poslední skupina zahrnuje přepálené kusy, u kterých nelze materiál identifikovat, ale i různé rozlišené suroviny, které jsou zastoupeny pouze ojedinělými kusy. Z posledně jmenovaných se jedná o

- silicifikovaný pískovec s glaukonitem, jehož zdroj představuje lokální flyš; reliktů valounových povrchů indikují sekundární zdroj (2 drasadla a 3 úštěpy);
- limnosilicit (úštěp, místně retušovaný úštěp, retušovaná zlomená čepel);
- křídový spongievce rohovec medově žluté barvy (2 drasadla);
- rohovec typu Stránská skála, který pochází s vysokou pravděpodobností přímo z prostoru Stránské skály (3 úštěpy, 1 retušovaný úštěp)
- křemenec z devonských bazálních klastik, který byl transportován řekou Moravou ze severu, valounový povrch svědčí o původu ve štercích Moravy (drasadlo);
- révait (drasadlo).

Technologie

Přehled základních technologických kategorií v závislosti na použité surovině je v tab. 1. Celkově lze konstatovat, že v kolekci převažují úštěpy. Podíl jader je poměrně nízký u kvalitních silicitů, což odráží nejen ekonomičtější využívání této suroviny, která se transportovala z větší vzdálenosti, ale i její nesporné technologické kvality ve srovnání s místními silicity. Kvalitní silicity umožňují jemnější zpracování, což dokládá především přítomnost mikrooštepů a mikrozlomků. Je nápadný rozdíl mezi průměrnou velikostí artefaktů vyrobených z kvalitních silicitů, která je výrazně nižší ve srovnání s ostatními surovinami.

Nejčastěji jsou zastoupena jádra i mikrojádra prizmatických forem, těžená většinou z jedné podstavy. Objevují se i jádra pyramidální, která je v případě mikrojadřer obtížné odlišit od strmě retušovaných škrabadel. Dalším méně častým typem jsou jádra na masivních úštěpech, která se v ojedinělých případech mohou morfologicky překrývat s rydly. Výjimečně se objevilo atypické drobné klínové jádro připomínající klínová mikrojádra pro těžbu tlakem (cf. Svoboda 1995). Tyto artefakty byly zaznamenány na několika stanicích v prostoru Napajedelské průrvy (cf. Oliva 1987; Svoboda 1995). Dalším specifickým typem jsou jádra na plošně retušovaných polotovarech, která jsou opět morfologicky (s výjimkou rozměrů) blízká klínovým mikrojadřerům definovaným Svobodou (1995). Další plošně retušované artefakty, které jsou vyhodnoceny jako drasadla nebo atypické listovité hroty, by mohly být polotovarem těchto jader, respektive formou připravené suroviny. V této souvislosti je vhodné zmínit plošně retušované artefakty z aurignacké stanice Karolín I (cf. Oliva 1981) a další obdobný kus, který pochází z Nové Dědiny II (Oliva 1987, obr. 25:14). Tyto artefakty by totiž taktéž mohly představovat připravené kusy suroviny.

Nejméně dvěma atypickými kusy je zastoupena příprava patky čepelí známá jako „en éperon“ (cf. Inizan et al 1999, 136). Tato skutečnost by mohla indikovat nižší stáří souboru.

Typologie

V kolekci jsou nejčastěji zastoupeným typem škrabadel vyčnělá vysoká škrabadla, která jsou následovaná strmě retušovanými škrabadly a škrabadly na zlomené čepeli. Asi jednu třetinu vyčnělých škrabadel představují extrémně vyčnělé exempláře odpovídající typu Lhotka. Z dalších typů jsou zastoupena škrabadka okrouhlá (většinou strmě retušovaná), na čepeli, úštěpová a v jednom případě se vyskytlo škrabadlo dvojité.

Rydlá jsou nejčastěji vyrobena na zlomené čepeli nebo na příčně retušované hraně. Dalším častým typem rydel jsou jednoduchá klínová. Za pozornost stojí přítomnost klínových kanelovaných rydel. Ostatní typy rydel jsou zastoupeny pouze několika exempláři (tab. 2).

M. Oliva (1987) ve své syntéze aurignacienu na Moravě vyzdvihuje význam poměru škrabadla:rydla, který je v případě Boršice-Buchlovic vyrovnaný. To platí pro všechny suroviny dohromady, v rámci jednotlivých surovin je tento poměr vyrovnaný pouze v případě kvalitních silicitů. U radiolaritu, rohovce typu Boršice, lokálních rohovců a ostatních surovin převažují škrabadla, naopak v případě rohovce typu Troubky-Zdislavice převažují rydlá. Je možné, že variabilita zmíněného poměru závisí na technologických vlastnostech použitých surovin.

Z ostatních nástrojů stojí za pozornost četné odštěpovače a drasadla. Další typy se vyskytly pouze ojediněle (tab. 2). Je třeba se zmínit i o plošně retušovaných artefaktech. Ve čtyřech

případech se vyskytly atypické listovité hroty (dva celé exempláře a dva zlomky), ve 3 dalších případech byla plošně opracována drasadla.

Mikrolitické nástroje se s jednou výjimkou (zlomek mikročepele s otupeným bokem z rohovce typu Troubky-Zdislavice) vážou na kvalitní silicity. Nejčastěji zastoupeny jsou prosté mikročepele s otupeným bokem, ojediněle retušované nebo s vrubem. Dvě mikročepele s otupeným bokem jsou hrotité a jedna další má ventroterminální retuš a na lomu rydlovitý úder (pravděpodobně následek impaktu).

Mezi kombinovanými nástroji převažují kombinace dvou rydel nebo kombinace škrabadla s rydlem. Ojediněle se vyskytly kombinace rydla s drasadlem, zobcem, dlátkem, příčnou retuší a kombinace škrabadla s drasadlem.

Do skupiny retušovaných artefaktů byly zařazeny retušované čepele a jejich zlomky, retušované úštěpy a zlomky, z nichž poslední jmenované představují pravděpodobně fragmenty nástrojů.

Závěr

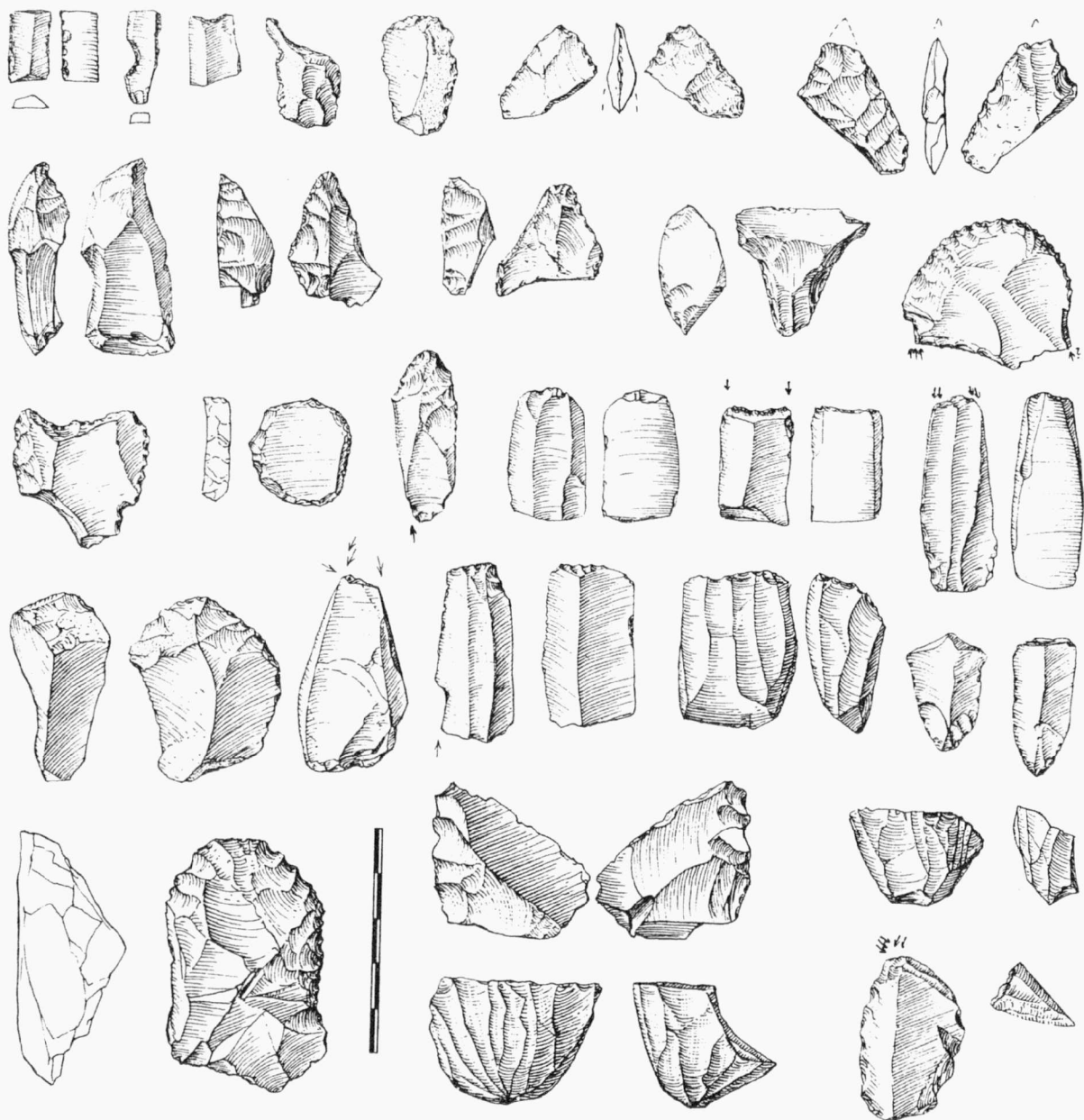
Sídliště je situováno na výrazném návrší, které poskytuje přehled o dění v Dolnomoravském úvalu. Současně umožňuje kontrolu dvou lokálních vodotečí, jež návrší, na němž se rozkládá lokalita, obtékají; Medlovický potok ze severu a Dlouhá řeka z jihu. Zmíněné toky v tomto prostoru opouštějí úzká údolí v pohoří Chřibů a vytékají do otevřenější krajiny. Lokalita je tedy situována na rozhraní nížiny a vrchoviny a kontroluje vyústění dvou údolí. V nejbližším okolí lokality (Smraďavka) vyvěrají sírné prameny, které mohly být v zimním období nezamrzajícím zdrojem vody a přitahovat nejen lidi, ale i zvěř.

kategorie category	SGS erratic flint	radiolarit radiolarite	Troubky- Zdislavice rohovec - chert	rohovec typu Boršice Boršice-type chert	lokální rohovce local cherts	ostatní others
jádro – core	35	32	23	7	18	3
mikrojádro - microcore	24	13	5	1	4	0
úštěp – flake	964	144	78	33	119	51
úštěp s místní retuší – partly retouched flake	47	15	4	7	10	1
čepel – blade	88	9	10	5	9	1
čepel s místní retuší – partly retouched blade	9	2	1	1	1	0
zlomená čepel – broken blade	346	20	42	3	32	18
zlomená čepel s míst. ret. – partly ret. broken blade	40	5	6	0	5	5
mikročepel – microblade	112	6	8	1	8	0
mikročepel s místní retuší – partly retouched microblade	3	1	0	0	0	0
zlomená mikročepel – broken microblade	38	4	14	0	7	0
zlomená mikročepel s míst. ret. – partly ret. broken microblade	0	1	3	0	0	0
rydlový odpad – burin spall	83	0	2	0	3	1
zlomek – fragment	126	28	13	7	66	31
zlomek s místní retuší – partly retouched fragment	2	0	1	0	0	0
typ – type	270	37	11	9	36	15
mikroodštěpky a mikrozlomky – microchips and microfragments	623	17	11	4	18	15
celkem – total	2810	334	232	78	336	141

Tab. 1. Boršice-Buchlovice. Technologie podle surovin.
Boršice-Buchlovice. Technology of different raw materials.

kategorie category	SGS erratic flint	radiolarit radiolarite	Troubky- Zdislavice rohovec - chert	rohovec typu Boršice Boršice-type chert	lokální rohovec local cherts	ostatní others
škrabadla – endscrapers	64	12	2	4	12	5
- čepelové	3	1	2			1
- na zlomené čepeli	10	2			1	1
- úštěpové	9				5	
- dvojité	1					
- okrouhlé	6	1				1
- vysoké	9	4			3	1
- vyčnělé	26	4		4	3	1
rydla – burins	75	7	4	1	7	2
- na zlomené čepeli	26	3	1	1	1	
- dvojité na zlomené čepeli	2					
- na zlomeném úštěpu	3					
- na zlomku	1					
- příčné	3					
- plošné	4	1	1			
- klínové jednoduché	14	2	1		2	2
- klínové kanelované	6				1	
- hranové na retušované hraně	11	1	1		2	
- dvojité hranové na ret. hraně	4					
- na hrotu	1				1	
ostatní nástroje – other tools	49	5	3	6	8	6
odštěpovač	30	2			3	
dlátko	4					
drasadlo	5	3	1	4	2	6
příčná retuš	5		1			
vrták	1					
vrub	1				1	
zobec	1					
hrot	1			1	1	
listovitý hrot atypický	1		1	1	1	
mikrolity – microliths	18	0	1	0	0	0
- mikročepel s otupeným bokem	11		1			
- mikročepel s ot. bokem, ret.	3					
- mikročepel s ot. bokem, vrub	1					
- mikročepel s ot. bokem, hrotitá	2					
- mikročepel s ot. bokem, ventroterm. ret., rydlo na lomu	1					
kombinace – combinations	18	0	1	0	2	0
rydlo/rydlo – burin/burin	7				1	
škrabadlo/rydlo – endscraper/burin	6				1	
drasadlo/rydlo – sidescraper/burin	1					
zobec/rydlo – bec/burin	2					
rydlo/dlátko – burin/chisel	1					
škrabadlo/drasadlo – endscraper/sidescraper	1					
příčná retuš/rydlo – truncation/burin			1			
retušované artefakty – retouched artifacts	44	10	0	0	7	2
retušovaná čepel – retouched blade	2	2				
retušovaná čepel zlomená – broken retouched blade	24	4			4	1
retušovaný úštěp – retouched flake	11	1			2	1
retušovaný zlomek – retouched fragment	9	3			1	

Tab. 2. Boršice-Buchlovice. Technologie podle surovin.
Boršice-Buchlovice. Technology of different raw materials.

Obr. 7. Boršice-Buchlovice. Výběr nálezů (kresba L. Dvořáková).
Boršice-Buchlovice. Selected finds (drawing by L. Dvořáková).

Tato výhodná terénní konfigurace by mohla souviset s lovcou strategii. Taktéž je pravděpodobné, že vzhledem ke značné rozloze lokality, náznaku členění nejméně na tři polohy (viz rukopis V. Hrubého, Archiv AÚ AVČR v Brně, bez č. j.) a vysokému počtu nalezených artefaktů (kolekce B. Vyskočila – 3.931 ks, kolekce uložená v SM Uherské Hradiště ≈ 500 ks a řada nezvěstných soukromých sbírek) byla tato poloha osídlována opakovaně. U některých eolizovaných masivních artefaktů z místních surovin je možno teoreticky uvažovat o středopaleolitické klasifikaci, i když ji nelze pokládat za příliš pravděpodobnou. Tyto artefakty mohou představovat pouze hrubotvarou složku, tak jak je to známo i u jiných mladopaleolitických industrií. Poloha byla intenzivně osídlena kulturou, pro kterou B. Klíma (1978) zavedl termín aurignacien pomoravského typu. Je pravděpodobné, že polohu navštívili i gravettští lovci z nedalekého sídliště v poloze „Chráska“, kteří

zde mohli zanechat ojedinělé artefakty. Z kolekce štípané kamenné industrie bylo vyčleněno i několik postpaleolitických artefaktů, jejichž bližší chronologické zařazení je obtížné. Pouze hrůtky s řapem lze rámcově datovat do přelomu eneolitu a doby bronzové.

Závěrem ještě několik poznámek k termínu aurignacien pomoravského typu. B. Klíma (1978, 13) ho na základě industrie z Přestavlk definoval jako industrii s řadou vysokých škrabadel archaických forem, s ještě nerozvinutými typy rydel, málo výraznými noži, dláty i odštěpovači, nedostatkem drobnotvarých a geometricky pravidelných nástrojů, ale naopak přítomností plošně bifaciálně retušovaných listovitých hrotů. M. Oliva (1979, 42) se této definice dotýká s ohledem na širší rozšíření listovitých hrotů v aurignacien na Moravě, a proto vymezuje tento komplex na základě důsledné absence kýlovitých a obloukových rydel, značného počtu vyspělých

vysokých škradel v mladších fázích a silného podílu importovaných surovin. Později stejný autor vyčlenil „míškovický typ“, což J. Svoboda kritizuje již z čistě formálních důvodů – povrchová kolekce by neměla být použita jako referenční (Svoboda a kol. 2002, 170). Nastíněné názorové rozpory odrážejí stav výzkumu. Jednoduše shrnuto, do dnešního dne není k dispozici stratifikovaný soubor této kultury, který by osvětlil její chronologickou pozici (cf. Škrdla – Lukáš 2000) a mohl by sloužit jako referenční. Kolekce nashbírané na povrchových lokalitách, které jsou strategickými body v terénu, mohou teoreticky představovat výsledek akumulace štípané kamenné industrie za období více než dvou desítek tisíc let, to jest v rozmezí 35-13,000 B.P. Do problematiky tak může vnést více světla pouze nález nové stratifikované stanice, což je však vzhledem k sídelní strategii preferující návrší, na kterých se nedochovaly návěže spraší, nepravděpodobné. Přesto je třeba budoucí výzkumy zaměřit právě tímto směrem.

V současné době nezbývá než používat termín aurignacien pomoravského typu a kolekce z lokality Boršice-Buchlovice tomuto termínu – v souladu s výše zmíněnými definicemi – plně odpovídá. Je pro ni charakteristická převaha importovaných surovin, výskyt vysokých a vyčnělých škradel, nižší podíl kanelovaných rydel, přítomnost plošně retušovaných artefaktů včetně atypických listovitých hrotů a ojedinělých mikrolitů s otupeným bokem.

Práce vznikla za podpory grantu GA AV ČR č. B8001203.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Antonín Přichystal, PFF MU Brno

Literatura:

- Hrubý, V. 1951: Paleolitické nálezy z Uh.-Hradištska. ČMM 36, 65-101.
- Inizan, M.-L., Reduron-Ballinger, M., Roche, H., Tixier, J. 1999: Technology and Terminology of Knapped Stone. *Préhistoire de la Pierre Taillée*. Tome 5. Nanterre, CREP.
- Klíma, B. 1972: Nová paleolitická stanice u Stříbrnic. ČMM 57, 17-25.
- Klíma, B. 1978: Paleolitická stanice u Přestavlk. okr. Přerov. AR 30, 5-13.
- Oliva, M. 1979: Nové paleolitické stanice Milovice a Lhotka, okr. Kroměříž. Studie Muzea Kroměřížska 79, 36-42.
- Oliva, M. 1981: Acheulian finds from Karolín, District of Kroměříž (Czechoslovakia). *Anthropologie N. S.* 19, 27-32.
- Oliva, M. 1987: Aurignacien na Moravě. Studie Muzea Kroměřížska 87, 5-128.
- Skutil, J. 1965: Bibliografie moravského pleistocénu 1850-1950. Brno.
- Svoboda, J. 1995: Wedge-shaped microblade cores from Moravia and Silesia. AR 47, 651-656.
- Svoboda, J. a kol. 2002: Paleolit Moravy a Slezska. 2. aktualizované vydání. Brno.
- Škrdla, P., Lukáš M. 2000: Příspěvek k otázce geografické pozice lokalit pavlovienu na Moravě. PV 41, 21-33.
- Vokáč, M., Vokáč, J. 2001: Další archeologické nálezy z okolí Kroměříže. *Archeologie Moravy a Slezska* 1, 159-164.

Vyskočil, B. 1941: Nová paleolitická stanice u Maloměřic (Brno). *Příroda* 34, 238-242.

Žižlavský, B. 1999: Nové paleolitické lokality v k. ú. Buchlovice. Informační zpravodaj ČAS

Resumé

The site of Boršice-Buchlovice represents one of the most important Morava-type Aurignacien site, however it was never been published. The site was found by J. Suchánek in 1941-1942. There are two important collections from this site – the first was collected by J. Suchánek and V. Hrubý (ca. 500 pcs. stored at the Slováké museum in Uherské Hradiště), the second was collected by a former collaborator of B. Klíma, Mr. B. Vyskočil (3,931 pcs stored at the AÚ AV ČR, Brno), and the later is presented in this article.

According to V. Hrubý's unpublished manuscript stored in the Archive of AÚ AV ČR Brno, the site was originally composed of three partially isolated areas. Because the separation of the collected material is not possible, the collection is studied as a whole.

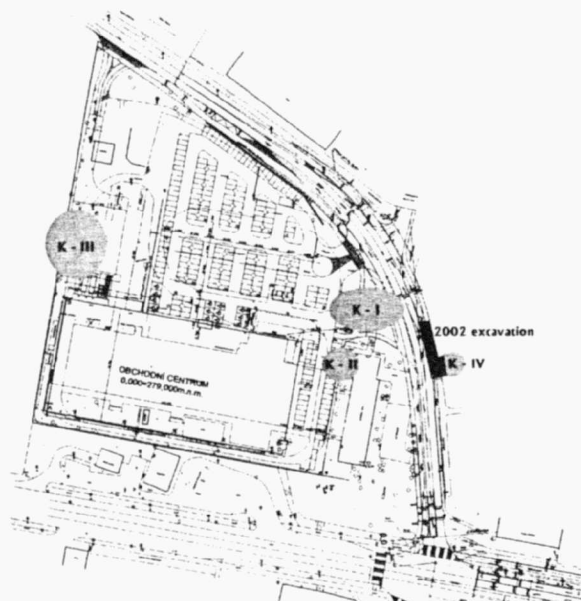
The raw materials were separated into six basic categories:

- white, patinated, high quality flint, most probably an erratic flint,
- radiolarites,
- Troubky-Zdislavice cherts,
- Boršice-type cherts (from gravels, macroscopically similar to Olomučany-type chert),
- cherts from local gravels (including Krumlovský les-type chert),
- others (fired artifacts and specific materials including Stránská skála-type chert, limnosilices, silicified sandstone with glauconite, Cretaceous spongolite chert, révaite, quartzite).

Technological spectra are presented in Table 1. The most common type of cores are prismatic. Another type is represent pyramidal cores, which small varieties overlap a group of steep endscrapers. Infrequent are cores made on massive flakes, which overlap the group of the burins. The important feature of collection is a presence of an atypical wedge-shaped microcore and cores on bifacially retouched artifacts again resembling wedge-shaped microcores (cf. Svoboda 1995).

Typological spectra are in Table 2. The most frequent type of endscrapers are thicknosed endscrapers, followed by steeply retouched forms and endscrapers on broken blade. The most common burin form is a burin on a broken blade, followed by simple dihedral forms. An important burin form is polyhedral. The group of other tools represents splinters, sidescrapers, and, rarely, bifacially retouched atypical leaf points. The collection includes several microlithic tools, the most common form of which are backed microblades, followed by backed retouched microblades, two are pointed, and one ventro-terminally retouched and combined with burin on break. The tool spectra is supplemented by several combined tools and retouched artifacts.

The Boršice-Buchlovice material represents a typical Morava-type Aurignacien collection as defined by Klíma (1978).

Obr. 8. Bohunice. Plán výzkumů. K – I-IV: Kejbalý I-IV. Bohunice. Plan of excavated areas. K – I-IV: Kejbalý I-IV.

BRNO (k. ú. Bohunice, okr. Brno-město)

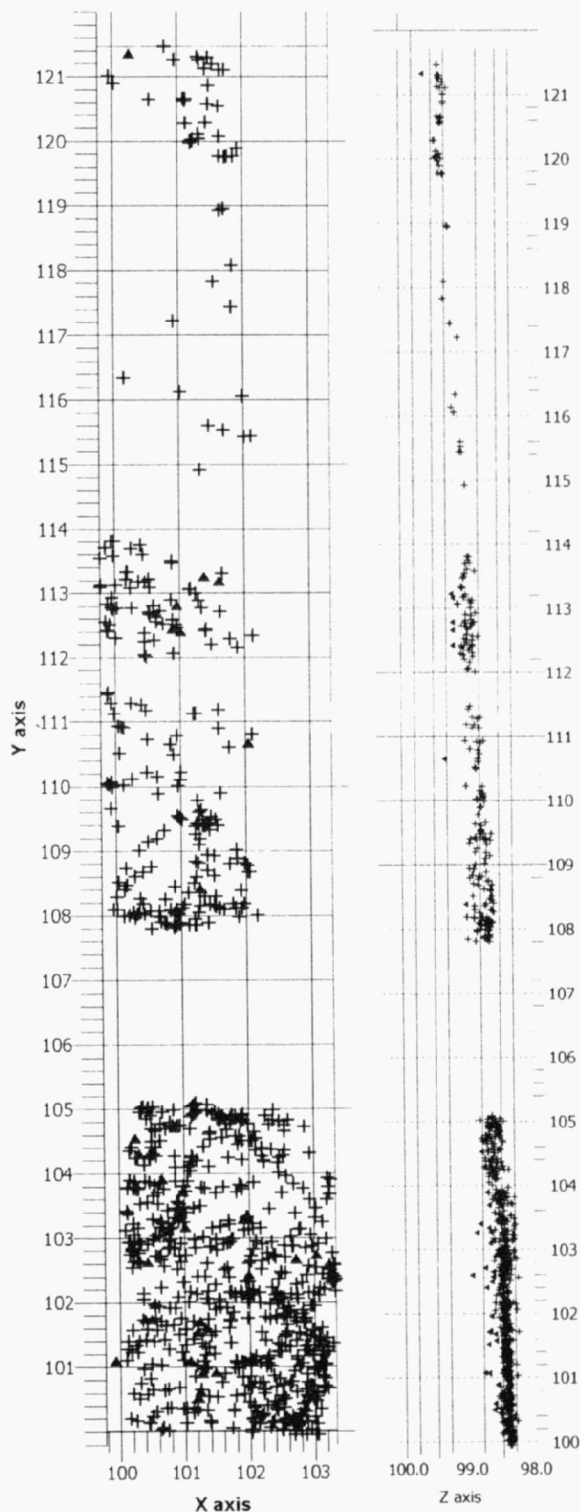
„Kejbalý“. Bohunicien. Sídliště. Záchraný výzkum.

Výstavba nového supermarketu Kaufland v Brně-Bohunicích a na tuto stavbu navazující terénní aktivity v okolí bývalé panelárny vyvolaly rozsáhlý záchraný výzkum, který byl realizován ve spolupráci AÚ AV ČR Brno a University of Minnesota v létě roku 2002 (obr. 8).

Paleolitické sídliště v Brně-Bohunicích je typovou lokalitou kultury bohunicien, který představuje moravskou variantu přechodu od středního k mladému paleolitu. Specifická štípaná kamenná industrie, která je založena na směsi středopaleolitických a mladopaleolitických výrobních postupů (Svoboda – Škrdla 1995; Tostevin 2000), byla vytvořena buď lokálními neandrtálci, nebo už prvními anatomicky moderními lidmi, kteří se právě v tomto období (ca před 40.000 lety) začali šířit na evropský kontinent. Další sídliště bohunicien bylo zkoumáno na Stránské skále, která leží 7 km východně od Bohunic. Analogické industrie byly dokumentovány např. v jeskyni Temnatě v Bulharsku (Ginter et al 1998), v jeskyni Üçagizli v Turecku (Kuhn et al. 1999) a zejména v Boker Tachtit v Negevské poušti v Izraeli (Svoboda – Škrdla 1995; Tostevin 2000).

Historie výzkumů v Bohunicích

Paleolitické artefakty byly v prostoru Červeného kopce získávány již od konce 19. století. V té době A. Makowsky zdokumentoval ve sprašovém profilu Kohnovy cihelny na východním svahu Červeného kopce koncentraci uhlíků spolu s úlomkem kosti a ojedinělým kamenným nástrojem, který morfologicky připomíná levalloiský hrot (Makowsky 1889, 183, obr. 219). V roce 1885 stejný badatel v tomto prostoru objevil lidský skelet, jehož datování do paleolitu je nejisté (Brno 1, Makowsky 1889) a který dnes již bohužel neexistuje.

Obr. 9. Bohunice. Vertikální (vpravo) a horizontální (vlevo) distribuce nálezů. + - spodní vrstva, ▲ - svrchní vrstva, ● - vzorek uhlíků. Bohunice. Vertical (right) and horizontal (left) distribution of finds. + - lower layer, ▲ - upper layer, ● - charcoal samples.

V 30. letech 20. století zdokumentoval J. Skutil (1936, 5) nálezy ojedinělých kamenných nástrojů v prostoru brněnského centrálního hřbitova, tzn. na jihovýchodním svahu Červeného kopce. Tato kolekce obsahuje i charakteristický levalloiský hrot (Skutil 1936, Taf. X:1). Další nálezy izolovaných kamenných artefaktů, v tomto případě středopaleolitických a staropaleolitických, pocházejících z profilů bývalých hlinfků, byly v průběhu první poloviny 20. století získávány řadou profesionálních i amatérských badatelů (např. Valoch 1965; Klíma 1963; Svoboda & kol. 1998).

Počátkem 60. let 20. století se plocha hlinfků značně rozšířila západním směrem. Tato těžba probíhala pod dozorem badatelů Moravského zemského muzea v Brně (jmenovitě J. Jelínek, K. Valoch, and V. Gebauer), kteří referovali o nálezech mladopaleolitické kamenné industrie (Valoch 1976, 3). Další nálezy paleolitické kamenné industrie získané ve stejném období vyjmenovává K. Valoch (Valoch 1976, 3-4).

V následujícím období, které je spojeno s intenzivním budováním panelových sídlišť, bylo rozhodnuto o výstavbě nového sídliště na jižním svahu Červeného kopce. Tato akce si vyžádala vybudování nové infrastruktury, konkrétně nové silnice a panelárny. Již na počátku roku 1969 objevil M. Drmola koncentraci artefaktů ve výkopu pro novou cestu v trati Kejbaly (Valoch 1976:4). Tento nález vyvolal intenzivní záchranné práce, které v letech 1969-1973 koordinoval K. Valoch a které realizovali tehdejší spolupracovníci Moravského muzea, především M. Drmola a R. Klíma. Záchranné výzkumy odhalily tři významnější koncentrace artefaktů štipané kamenné industrie, které byly označeny jako Bohunice – Kejbaly I-III. Lokality byly situovány v prostoru panelárny a silnice před vjezdem do panelárny v nadmořské výšce 280 m (srovnej obr. 8). Přibližně 1 km jihovýchodně Kejbaly, na katastrálním území Horních Heršpic, byla opět M. Drmolou a R. Klímou zachycena další menší koncentrace artefaktů v profilu základového výkopu. Nálezy ležely ve stejné stratigrafické pozici jako v Kejbalech.

V roce 1973 při dohledu nad výkopy pro novou kanalizaci v prostoru budovaného bohunického panelového sídliště, přibližně 0.6-0.8 km jihovýchodně od polohy Kejbaly I, prokopali R. Klíma několik náleзовých koncentrací. Lokalita je situována v nadmořské výšce 240-260 m a byla nazvána Bohunice – „sídlíště Družba“ (Valoch 1974).

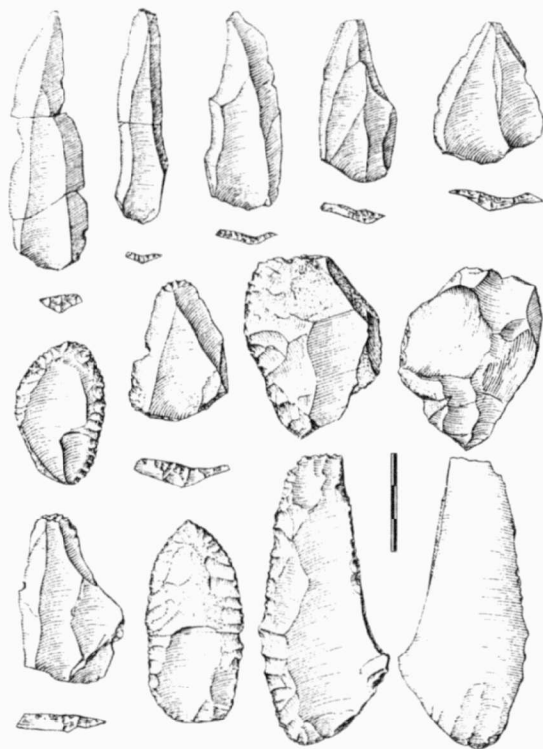
V roce 1977 objevil R. Klíma další významnou koncentraci artefaktů: Bohunice – Kejbaly IV. Lokalita byla situována ve stěně hlinfku, přibližně 15-20 m východně polohy Kejbaly I. Intenzivní záchranné práce prováděné R. Klímou a menší výzkum provedený K. Valochem poskytly kolekci 1625 kusů štipané kamenné industrie (Valoch 1982).

Výzkum v roce 2002

Záchranný archeologický výzkum na lokalitě Bohunice – Kejbaly byl vyvolán stavbou obchodního centra a s tím souvisejícího rozšiřování ulice Kamenice v místě lokality IV. Provedený záchranný archeologický výzkum lze rozdělit do dvou částí:

- výzkum uvnitř areálu stavby obchodního centra,
- výzkum v místě rozšiřování silnice.

Uvnitř areálu obchodního centra byly sledovány všechny terénní odkryvy. Jednalo se zejména o síť výkopů pro novou kanalizaci, výkop pro spinklerovou nádrž a vrtu pro piloty. Průběžně sledovány byly i ostatní výraznější zásahy do terénu.

Obr. 10. Bohunice. Vybrané nálezy (kresba L. Dvořáková).
Bohunice. Selected finds (drawing by L. Dvořáková).

Na základě provedeného dozoru nad výkopovými pracemi je možno konstatovat, že terén v prostoru stavby byl již do značné míry zdevastován předcházejícími stavebními aktivitami, které souvisely především se stavbou panelárny. S výjimkou ojedinělých nálezů v recentně přemístěných sedimentech nebyly zachyceny polohy s artefakty in situ. Na několika místech byl zdokumentován komplex interstadiálních půd s rozptýlenými uhlíky, ovšem bez nálezu artefaktů. V prostoru lokality Bohunice – Kejbaly I byl terén již dříve značně snížen a kulturní vrstva se v tomto prostoru nedochovala. To platí i pro lokalitu Bohunice – Kejbaly III, kde byl zastížen relikt fosilní půdy pouze v profilu spinklerové nádrže. Ani v tomto případě nebyly artefakty nalezeny. V prostoru lokality Bohunice – Kejbaly II nedošlo k výraznějším výkopovým pracím, takže tato poloha nebyla sledovanými stavebními aktivitami dotčena.

Odlišná situace byla v případě rozšiřované silnice v ulici Kamenice. Na základě dřívějších prací a zpráv jsme předpokládali poměrně bohaté sídlištní vrstvy v místech bezprostředně sousedících s lokalitou IV, tj. ve valu mezi stěnou bývalé cihelny a stávající silnicí. Tento předpoklad byl výzkumem plně potvrzen. Nálezový horizont, tj. úroveň, ve které byly zachyceny nálezy, byl v tomto prostoru uložen přibližně v úrovni vozovky. Stratigraficky sestával z komplexu interstadiálních půd, z nichž spodní měla přibližnou mocnost 35 cm, svrchní pak 20 cm. Celý tento komplex byl zkoumán za pomoci drobných nástrojů na ploše téměř 60 m².

Sledovány byly i další úseky rozšiřované silnice. Při severním okraji staveniště obchodního centra byl v celé délce výkopu pro opěrnou zeď rozšiřované silnice zachycen horizont interstadiálních půd bez nálezu artefaktů, ale s ojedinělými kumulacemi uhlíků, což by mohlo ukazovat na přítomnost sídlištních

vrstev v okolí. Stejný půdní komplex byl sledován i na druhé straně rozšiřované silnice opět s negativním výsledkem.

Cíle a metodika výzkumu

Záchranný výzkum sledoval následující cíle:

- záchranu všech ohrožených nálezových situací,
- získání moderně vykopané a precizně dokumentované kolekce nutné pro testování hypotéz o homogenitě/heterogenitě bohunických industrií a úloze listovitých hrotů v bohunicenu.

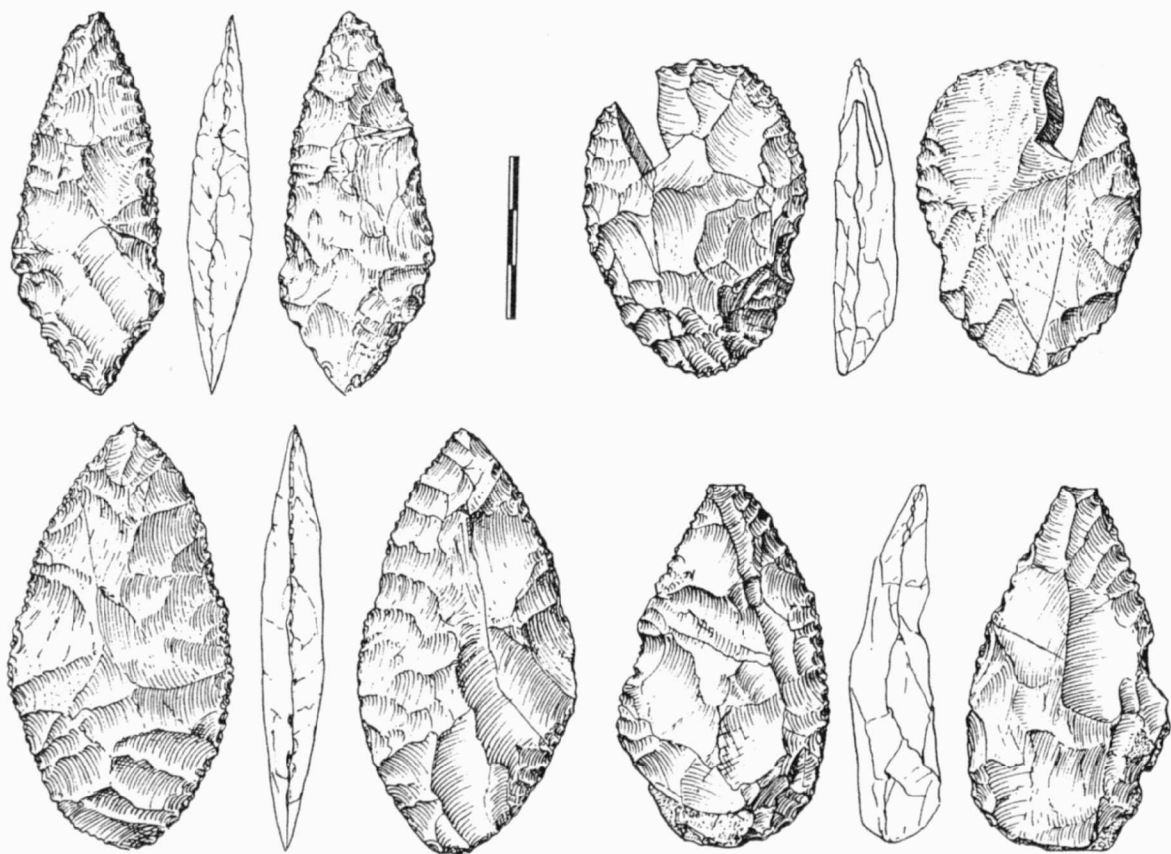
Vlastní plocha výzkumu byla rozdělena na tři menší pracoviště, která byla označena písmeny A, B, C. Nejjižnější položená sonda A o rozměru přibližně 3,5 x 5 m byla zkoumána převážně americkými kolegy a všechny prokopané sedimenty byly shromažďovány k následnému proplavení. Preparace vrstev probíhala pomocí „trowels“ nebo špachtlí v horizontálních vrstvách po subsektorech o rozměru 0,5 x 0,5 m. Sediment byl shromažďován v kyblících o objemu 12 litrů. Z kyblíků byl sediment přemístěn do plastových pytlů, ve kterých byl transportován k řece. Objem každého pytle byl přibližně 10 litrů, což představuje na ploše subsektoru vrstvu o mocnosti přibližně 4 cm. Každý pytel byl označen číslem sektoru (m²) a obdržel počítačem náhodně generovaný pětimístný alfanumerický kód, který umožní snadnou lokalizaci pytle i v případě značného poškození popisky. Poloha každého kyblíku sedimentu na plavení byla zaměřena ve třech souřadnicích. Vyplavený materiál (artefakty, barviva) je tak možno lokalizovat s přesností ca 4 cm ve vertikálním a max. 50 cm v horizontálním směru. Vlastní výplav proběhl na podzim v proudící vodě říčky

Rokytné u Budkovic. Použita byla síta s rozměrem ok 2 mm. Získáno bylo nejen množství drobných odštěpků rohovců, ale překvapivě i větší kusy, dále pak zlomky červeného barviva, beztvářé zlomky kosti a tři drobné hrudky vypálené hlíny. Přesné kvantitativní údaje dosud nejsou k dispozici.

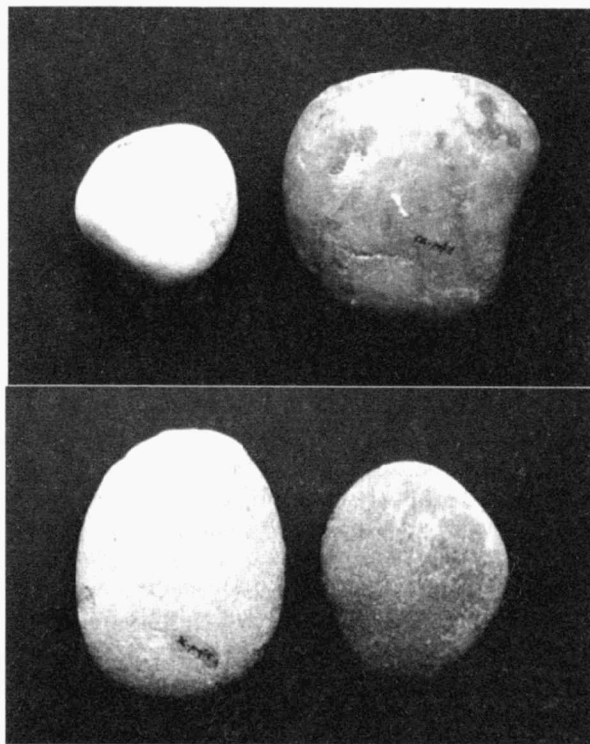
Sonda B představovala plochu o rozměrech 3,5 x 3 m, která byla situována v bezprostředním okolí elektrického kabelu, který byl po celou dobu výzkumu pod proudem. S ohledem na bezpečnost pracovníků proto byla sonda B prozkoumána pouze pomocí rýčů bez zaměřování artefaktů v souřadném systému. Získané artefakty byly dokumentovány ve čtvercích o ploše jednoho metru. Ve středu sondy B byl situován výkop pro kabel, který porušil velmi bohatou nálezovou polohu. Nepodařilo se zjistit, kdy tato stavba proběhla a proč zde nebyl realizován záchranný výzkum.

Sonda C o rozměrech 12 x 3 m navazovala bezprostředně na sondu B. Celý nálezový horizont byl v tomto prostoru prozkoumán s ohledem na podmínky záchranného výzkumu poněkud méně precizněji než sonda A (rychlejší postup prací s použitím hrubějších nástrojů v místech s menším počtem nálezů) a nebyl odebíráán sediment na plavení.

Na výzkumu byla použita totální stanice SOKKIA (pracující v infračerveném spektru) propojená s počítačem. V prostoru výzkumu byl vytyčen relativní pravoúhlý souřadnicový systém a všechny artefakty (v sondách A a C) větší než 1,5 cm v něm byly absolutně zaměřeny. Každý artefakt má tedy svoje inventární číslo, na které se váže souřadnice ve formě X, Y, Z. Současně byly zaměřeny i polohy, ze kterých pocházely sedimenty

Obr. 11. Bohunice. Vybrané nálezy (kresba L. Dvořáková).
Bohunice. Selected finds (drawing by L. Dvořáková).

Obr. 12. Bohunice. Otloukače.
Bohunice. Hammer stones.

v pytlích na plavení, a vzorky uhlíků na dataci. To umožní studovat vertikální a horizontální distribuci různých jevů (obr. 9).

Artefakty byly získány z obou poloh komplexu interstadiálních půd. Většina nálezů pochází ze spodní půdy, ale ojedinělé kusy byly i ve svrchní půdě. Proto byly tyto nálezy oddělovány a v obr. 9 jsou značeny jiným symbolem, přesto je otázka, nakolik je toto vyčlenění spolehlivé – zejména v prostoru přechodu obou půd bylo jejich členění obtížné a ovlivněné aktuální vlhkostí sedimentu.

Výzkumem bylo získáno 1531 artefaktů štipané kamenné industrie, další, především drobné úštěpky byly získány dodatečně proplavením odebraných sedimentů z plochy 15 m² (tj. přibližně 7 m³). Artefakty jsou vyrobeny převážně z rohoveců typu Stránská skála, méně z rohoveců typu Krumlovský les, výjimečně se objevily radiolarity, křídový spongiový rohovec, křemen a droba.

Mezi získanými nástroji vynikají zejména tři listovité hroty, série levalloiských hrotů, moustérský hrot, škrabadla a drasadla (obr. 10-11). Z ostatních nálezů stojí za pozornost série 4 otloukačů (obr. 12) a několik zlomků červeného barviva (hematitu).

Získaný materiál se po svém vyhodnocení stane cenným příspěvkem pro studium počátku mladého paleolitu ve střední Evropě.

V průběhu výzkumu byly odebrány vzorky uhlíků pro radiokarbonové datování, sedimentů pro termoluminiscenci a analýzu fytoolitů. Zahraniční spolupracovníci již podali grantové návrhy na projekty datování odebraných vzorků.

Detailní vyhodnocení použitých surovin, technologií výroby a plošné distribuce je plánováno na rok 2003.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno
Gilbert Tostevin, U. of Minnesota, Minneapolis

Literatura:

- Demidenko, Y. E., Usik, V. I. 1993: The problem of changes in Levallois technique during the technological transition from the Middle to Upper Paleolithic. *Paléorient* 19/2, 5-15.
- Ginter, B., Kozłowski, J. K., Laville, H., Sirakov, N., Hedges, R. E. M. 1998: Transition in the Balkans: News from the Temnata Cave, Bulgaria." In: E. Carbonell, M. Vaquero, eds., *The Last Neanderthals The First Anatomically Modern Humans. Cultural change and human evolution: the crisis at 40 KA BP*, 170-200.
- Klíma B. 1963: Altpaläolithischer Fund auf Červený kopec (Roter Berg) bei Brno. *PV* 1962, 1-2.
- Kuhn, S. L., Stiner, M. C., Güleç, E.: 1999: Initial Upper Paleolithic in south-central Turkey and its regional context: a preliminary report. *Antiquity*, 73, 505-517.
- Makowsky A. 1889: Lösfunde bei Brünn und der diluviale Mensch. *Erwiderung auf die kritische Studie des Herrn Karl Maška*. *MAGW* 19, 179-186.
- Marks, A. E. – Volkman, P. W. 1983: Changing core reduction strategies: a technological shift from the Middle to the Upper Paleolithic in the Southern Levant. In: Trinkaus E. (ed.), *The Mousterian legacy: Human biocultural change in the Upper Pleistocene*. *BAR, International Series*, vol. 164, p. 13-34.
- Skutlil, J. 1936: Übersicht der mährischen paläolithischen Funde. *Swiatowit* 16, 47-78.
- Svoboda, J. a Škrdla, P. 1995: The Bohunician technology, in: O. Bar-Yosef a H. Dibble, eds., *The definition and interpretation of Levallois technology*. *Monographs in World Archaeology* 23, Prehistory Press, Madison, Wisconsin.
- Svoboda, J., Valoch, K., Čílek, V., Oches, E., McCoy, W. 1998: Červený kopec (Red Hill): Evidence for Lower Paleolithic occupations. *PA* 89, 197-204.
- Valoch K. 1965: Altsteinzeitliche Funde aus Brno und Umgebung. *ČMM, Sci. soc.* 50, 21-30.
- Valoch K. 1974: Nové kolekce ve sbírkách ústavu Anthropos Moravského zemského muzea. *PV* 1973, 9-14, 129-134.
- Valoch K. 1976: Die altsteinzeitliche Fundstelle in Brno-Bohunice. *Studie AÚ ČSAV IV/1*.
- Valoch K. 1982: Neue paläolithische Funde von Brno-Bohunice. *ČMM, Sci.soc.* 67, 31-48).
- Tostevin G. 2000: The Middle to Upper Paleolithic Transition from the Levant to Central Europe: in situ development or diffusion? In J. Orschiedt and G.C. Weniger, eds., *Neanderthals and Modern Humans: Discussing the transition. Central and Eastern Europe from 50,000-30,000 BP*, pp. 92-111. Neanderthal Museum, Düsseldorf.

Resumé

The site of Bohunice represents the type-site for the Bohunician, a Moravian variant of the Middle to Upper Paleolithic transitional period. The specific industry, based on a mixture of both Middle and Upper Paleolithic features, was created either by local Neanderthals or the first anatomically modern humans, who in that time started to penetrate the European continent. Another Bohunician site was excavated at Stránská skála, some

7 km to the east of Bohunice. Analogous industries were excavated in Kulichivka, Ukraine, and Boker Tachtit in the Negev Desert, Israel.

Paleolithic occupation was documented on several spots within the territory of Red Hill, an elevation on the western margin of the Brno Basin. Isolated artifacts had been reported from Kohn's Brickyard since the end of the 19th century. J. Skutil also reported finds of probably EUP lithics from the territory of Brno's central cemetery as early as 1936. The most important site, however, is Bohunice "Kejbaly" and its vicinity, which were surveyed by K. Valoch during loess exploitation and the building of a panel factory and new houses between 1962-1973 (completely published in Valoch 1976). Locality IV of the Bohunice site, which is the center of our interest, was excavated by K. Valoch during 1977-1981 (Valoch 1982).

The rescue excavation of the site of Bohunice "Kejbaly" in 2002 was necessitated by the building of a new superstore and the ensuing widening of Kamenický Street over the location of Valoch's locality IV. The present research is being conducted as a collaboration between the Institute of Archaeology of the ASCR, and the Department of Anthropology, University of Minnesota, USA, during July and August of 2002.

The main goals of the research were to apply precise methods of excavation to the recovery of artifactual and geological data, as these were lacking at the time of the original discovery of the site, as well as to obtain more material for 14C dating of the Bohunician industry. In addition to 14C dating, optically stimulated luminescence dating of the site will be pursued in collaboration with Dr. Daniel Richter of the Instituto Tecnológico e Nuclear, Portugal. In order to preserve the greatest amount of information from the portion of the Bohunice site destined for destruction, excavation included three dimensional proveniencing (using a computer-aided infrared theodolite & EDM) of lithics, charcoal, manuports, ochre, etc. as well as geological horizons (upper and lower paleosol boundaries). In addition to evaluating the site formation processes at Bohunice, the three dimensional recording of artifacts will also allow the analysis of the spatial distribution (both horizontal and vertical) of particular raw material, technological, and typological features of the lithic industry.

Extensive wet sieving of the sediments was conducted in order to recover the smallest remains of artifact production. With this level of artifact recovery, it is hoped that the re-excavation of the Bohunician type-site will resolve both the issue of the homogeneity of the Bohunician industry across Moravia as well as the issue of the relationship between the Bohunician and the Szeletian, an industry contemporaneous with the later half of the Bohunician period and well known for its foliate points (small bifacial leaf points). Integral to both of these issues is the question, did the creators of the Bohunician also produce foliate points? To date, no excavated Bohunician assemblage, such as at Stránská skála, has produced either a foliate point or the tiny bifacial thinning flakes removed during the foliate production sequence. Foliate points in Bohunician contexts have only come from surface sites of potentially mixed Szeletian-Bohunician horizons and notably from the initial rescue excavation of the type-site of Bohunice. As the original collection from Bohunice was acquired by an amateur archaeologist without the use of collection protocols, the tiny production debris needed to demonstrate the on-site production of foliate points at

Bohunice are missing. Thus, the present excavation of Bohunice offers a wonderful opportunity to address both the homogeneity of the Bohunician industry and its relationship to the Szeletian.

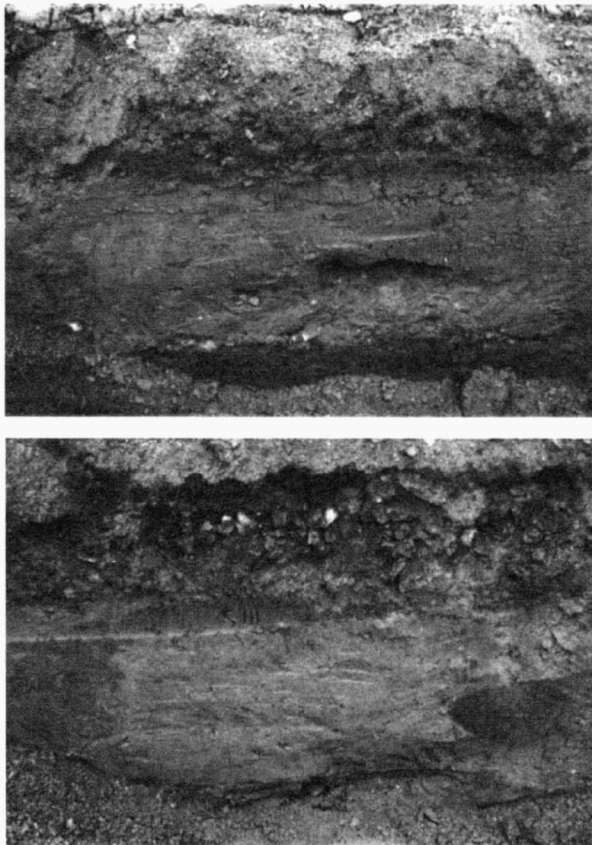
BRNO (k. ú. Slatina, okr. Brno-město)

Podstránská. EUP. Sídliště. Záchranný výzkum.

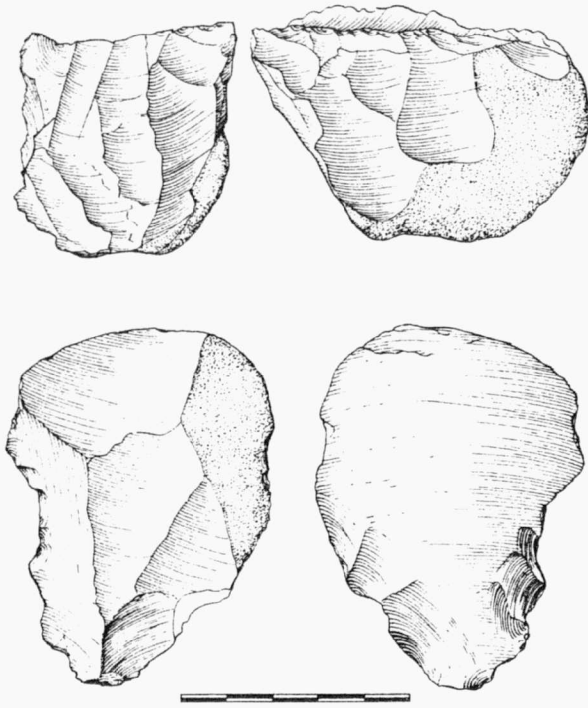
Naleziště objevil pravděpodobně F. Prorok, sbíral zde R. Ondráček a další, do literatury ho uvedl K. Valoch (1974).

Lokalita je situována při jihozápadním úpatí Stránské skály na mírně vyvýšené plošině, která je omezena od severozápadu zahradami přiléhajícími k ulici Podstránská, od jihovýchodu zahradami podél ulice Stránské a od jihu bezejmennou komunikací souběžnou s dálničním přivaděčem. Nadmořská výška lokality je 250 m, relativní výšku nelze stanovit, protože v okolí není žádná významnější vodoteč. Podloží plošiny je tvořeno šterkovou terasou s obsahem valounů křemene a ojedíněle i křídových spongiových rohovců a rohovců typu Stránská skála. Byl nalezen i jeden kus červeně zbarveného limonitu, který se ovšem odlišuje od barviv používaných v bohunicienu na temeni Stránské skály (osobní sdělení A. Přichystala). Na jihozápadním okraji zmíněné plošiny nasedá spraš. K. Valoch na lokalitě vyhloubil tři sondy, které však nezachytily paleolitické artefakty (Valoch 1974).

V roce 2002 byl proveden výkop pro vodovod podél výše zmíněné bezejmenné komunikace, která spojuje jižní okraje ulic

**Obr. 13. Podstránská. Profily 2 (nahore) a 3 (dole).
Podstránská. Profiles no. 2 (above) and 3 (bottom).**

Obr. 14. Podstránská. Výběr materiálu (kresba L. Dvořáková).

Podstránská. Selected material (drawing by L. Dvořáková)

Podstránská a Stránská. Výkop dále pokračoval východním směrem okolo stělnice a skončil na křižovatce s cestou k vodárně. V roce 2003 pokračoval až na vrchol Stránské skály, kde by mohl narušit případné situace v prostoru lokality Stránská skála II. V prostoru jižně od lokality Podstránská byly začištěny 4 profily (sondy SS-1-4, tab. 3; obr. 13). Profily 1 a 2 zachytily pouze štěrkovou terasu s reliktů středpleistocenních půd a snad i PK-I na jejím povrchu. V sondě 2 byl získán z povrchu terasy jeden pravděpodobný artefakt. Jedná se o místně obitý křemenný úštěp (obr. 14 dole). Odlišná situace byla zaznamenána v prostoru sond 3 a 4, které byly situovány poblíž křižovatky s ulicí Stránskou. Zde byl zachycen komplex interstadiálních půd PK-I, který byl vyvinut podobně jako na temeni Stránské skály, tj. sestával ze dvou makroskopicky odlišných horizontů. V profilu byly nalezeny ojedinělé mrazem rozrušené rohovce typu Stránská skála, u nichž je obtížné rozhodnout, zda-li se jedná o skutečné

artefakty nebo pseudoartefakty. Taktéž nebylo možné stanovit, zdali se v některém z komplexu dvou půd koncentrují. Prokazatelné artefakty byly nalezeny pouze na hromadách hlíny, která pocházela z prostoru sond 3 a 4. Bylo získáno celkem 6 nepochybně paleolitických artefaktů, které jsou patinovány a pokryty vrstvičkou vysráženého uhlíkatu vápenatého, tudíž s vysokou pravděpodobností pocházejí z intaktních poloh. Kolekci vévodí unipolární jádro, které je vyrobeno z rohovce typu Krumlovský les a které lze spolehlivě přiřadit k aurignacienu (obr. 14 nahoře). U ostatních artefaktů kulturní klasifikace již není možná. Jedná se o jeden zlomek čepele s místní retuší, dva úštěpy a dva zlomky, to vše z rohovce typu Stránská skála, a jeden zlomek křídového spongiového rohovce.

V půdách nebyl zjištěn osteologický materiál ani přítomnost uhlíků. Zdokumentovaná situace však naznačuje, že v prostoru mezi centrem povrchové lokality Podstránská a křižovatkou bezejmenné komunikace s ulicí Stránskou jsou dochovány intaktní interstadiální horizonty s ojedinělými nálezy. Protože se jedná o prostor, kde lze v budoucnu očekávat stavební aktivity, je třeba této poloze věnovat náležitou pozornost. Je totiž možné, že se v blízkém okolí výkopu mohou nálezy koncentrovat a případný výzkum by mohl ožejmit strukturu industrie z Podstránské, která sestává ze směsi charakteristických aurignackých prvků s produkty levalloiské techniky, a stojí tudíž na pomezí aurignacienu a bohunicenu, což je – na základě stratifikované lokality Stránská skála IIIa – interpretováno jako mechanické smíšení materiálu obou výše jmenovaných kultur (Svoboda 1991: 42; Valoch 1993:37).

V úseku od ulice Stránské až po křižovátku s cestou k vodárně výkop zachytil již pouze čistou spraš.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

- Svoboda, J. 1991: Stránská skála. Výsledky výzkumu v letech 1985-1987. PA 82, 5-47.
 Valoch, K. 1974: Podstránská, eine Oberflächestation des Aurignacien in Brno-Židenice. ČMM 59, 5-42.
 Valoch, K. 1993: V záři ohně nejstarších lovců. In: V. Podborský a kol., Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská 3, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 11-70.

Resumé

During a salvage excavation close to the site of Podstránská, a small collection of stratified EUP artifacts was collected from the water pipe trench. The artifacts were in the complex of interstadial soils identical to the situation on the top of Stránská skála site.

BRNO (k. ú. Žebětín, okr. Brno-město)

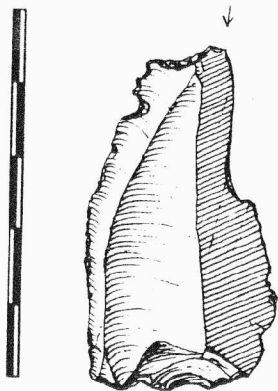
„U křivé borovice“. Mladý paleolit. Ojedinělý nález. Povrchový průzkum.

V prostoru areálu známého neolitického sídliště v trati U křivé borovice bylo nalezeno i několik artefaktů příslušejících mladému paleolitu. M. Kuča získal dva úštěpy a zlomek drobné čepele z kvalitních, bíle patinujících siliců (pravděpodobně se jedná ve dvou případech o silic z glacienních sedimentů a v jednom případě o rohovec typu Krumlovský les II).

profil	zeměpisná délka latitude	zeměpisná šířka longitude
SS-1/02	N 49.18623802	E 16.66839338
SS-2/02	N 49.18617767	E 16.66861550
SS-3/02	N 49.18613065	E 16.66886637
SS-4/02	N 49.18603778	E 16.66919737

Tab. 3. Podstránská. Lokalizace profilů 1-4 v souřadném systému WGS-84.

Podstránská. A position of the profiles 1-4 using WGS-84 map datum.

Obr. 15. Žebětín, U křivé borovice. Rydlo.
Žebětín, U křivé borovice. Burin.

Ve sbírce A. Přichystala je uložen proximální fragment drobného jádra, které připomíná klinovitá jádra pro tlakovou těžbu mikročepelí. Artefakt je vyroben ze silicitu z glacienních sedimentů.

Přibližně 200 m východně areálu byl nalezen další ojedinělý paleolitický artefakt. Jedná se o hranové rydlo na vklesle retušované hraně, které je vyrobeno na radiaritové čepeli, která svým tvarem připomíná levalloiský produkt (obr. 15).

Petr Škrdl, AÚ AV ČR Brno
Martin Kuča, FF MU Brno

Resumé

A series of three Paleolithic artifacts was found within the known Neolithic site in the "U křivé borovice" field.

Another isolated Paleolithic artifact was found ca. 200 m south of the Neolithic site. The burin, made on convexly truncated blade resembling Levallois product, is made of slightly patinated brown radiolarite.

BRNO (k. ú. Vinohrady, okr. Brno-město)

„Vinice, pod Velkou Klajdovkou. EUP. Ojedinělé nálezy. Povrchový průzkum. Uložení: MZM Brno.

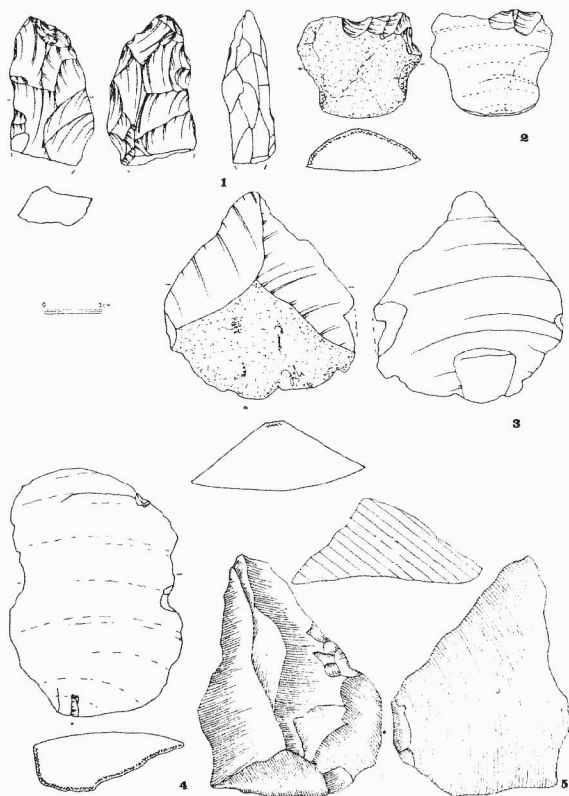
Na prostor pod Velkou Klajdovkou („pod Hády“) upozornil A. Přichystal (1999) jako na zdroj moravských jurských rohoveců (valouny typu Krumlovský les) k výrobě paleolitických artefaktů, což bylo v několika pracích o paleolitických industriích reflektováno. Poněvadž tento terén znám ještě z doby před budováním dnešního líšeňského sídliště, doplnil jsem jeho údaje dalšími informacemi (Valoch 2002), a protože odtud pochází také několik paleolitických artefaktů dávno zapomenutých nebo dosud nepublikovaných, chci je tímto připomenout.

Nejprve je nutno nastínit terénní situaci v minulosti. Stejně jako dnes tvořila osu tohoto areálu silnice ze Židenic okolo cihelen na Malé Klajdovce a u Růženina dvoru k Velké Klajdovce a dále směrem na Ochoz. Vedla však poněkud východněji než dnešní komunikace. Po její záp. straně, sev. od cihelny u Růženina dvoru, se nacházela rozlehlá neobdělávaná plocha (původně k. ú. Židenice, dnes Vinohrady, trať Vinice) zahrnující i terénní depresi, v níž je dnes umístěno odkaliště zplodin

z teplárny a sloužící před válkou jako vojenské cvičiště. Z této sníženiny vedla přes cvičiště cesta k silnici a na ní jsem ve spodní části svahu nalezl v r. 1948 zlomek oboustranně opracovaného listovititého hrotu z modravě šedého jurského rohovece, pokrytého silnou bílou patinou (Valoch 1950, obr. 2:4, zde obr. 16:1).

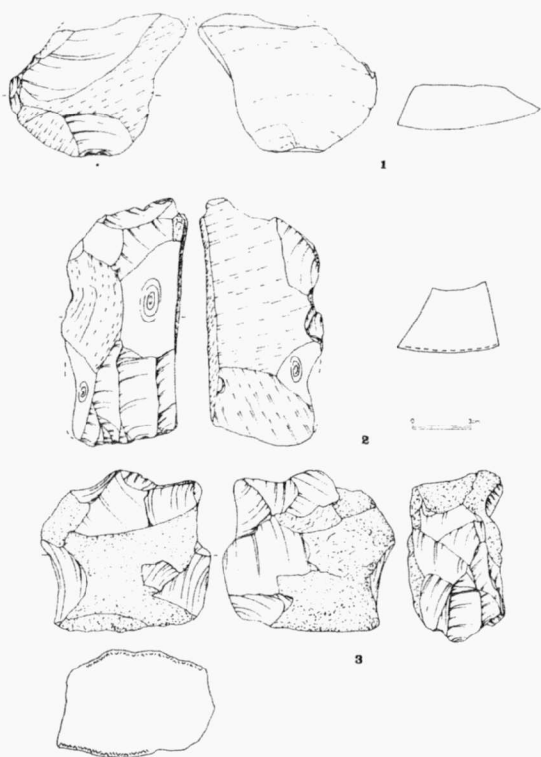
Na cvičišti samotném nalezl náhodně již v r. 1941 V. Gebauer čtyřboké jádro aplikované na hlízu jurského šedě patinovaného rohovece, na níž je ve zbytcích zachován málo zaoblený původní povrch. Hlíza je oštípána z více stran a byly na ní vytvořeny tři úderové plochy na různých místech. Ani z jedné se však nepodařilo pro nehomogenost suroviny vytvořit bázi pro odbíjení, zamýšlené čepele se „zaběhly“, a proto bylo zřejmě jádro odloženo (Valoch 1950, obr. 2:2, klasifikováno jako jádrové rydlo; zde obr. 17:3).

Po přechodu fronty zůstala na cvičišti poblíž silnice jáma, na jejímž okraji jsem nalezl v r. 1945 velký ústěp hrubého rohovece (křemence?). Je hrotitý čtyřbokého tvaru, na pravé hraně je několik retuší, na ventrální straně leží vystoupilý bulbus vlevo od osy artefaktu. Na patce je zčásti zachovaná kůra, její hrana je obitá. Vzhledem k zrnitosti suroviny není jisté, zda levá část dorzální strany není přirozený povrch. Celý artefakt je šedě zbarvený, ventrálně světleji patinovaný. Na dorzální straně jsou stopy rezivých oděrků, takže přišel do styku s kovovými předměty (Valoch 1950, obr. 2:3, zde obr. 16:5). Profil

Obr. 16. Brno-Vinohrady. Pod Velkou Klajdovkou. 1: listovitý hrot, 2-5: velké ústěpy. (Kresby Z. Nerudová, jen 5 podle Valoch 1950).

Brno-Vinohrady. Pod Velkou Klajdovkou. 1: Blattspitze, 2-5: große Abschläge (Zeichnungen Z. Nerudová, nur 5 nach Valoch 1950).

Obr. 17. Brno-Vinohrady. Pod Velkou Klajdovkou. 1: velký úštěp, 2: jednopodstavové jádro, 3: započaté jádro (kresby Z. Nerudová). Brno-Vinohrady. Pod Velkou Klajdovkou. 1: großer Abschlag, 2-3: Kerne (Zeichnungen Z. Nerudová).

v jámě byl jednoduchý: Spodní část byla tvořena písčitém eluvium zvětralého granitu, na něm ležela 20-30 cm mocná vrstva šterkopísku, pokrytá tenkou humusovitou ornici. Z ní, tedy z povrchu šterků, artefakt zřejmě pochází. S podložním reliktem terasy nemůže mít žádnou souvislost, neboť ten odpovídá asi tzv. líšeňské terase, která je pliocenního stáří (Musil 1982).

Po dobu několika let po válce byla část cvičiště poblíž silnice obdělávána, takže bylo možno na polích, pokrytých vyoraným šterkem, sbírat. Nalezli jsme tam ještě několik dalších artefaktů.

Obr. 16:2. Čtyřboký kortikální úštěp černého rohovce, ventrální strana s bulbem je pokryta tmavošedou patinou. Oboustranné retuše na terminální hraně nejsou patinované a jejich stáří není jisté.

Obr. 16:3. Hrotitý úštěp trojbokého tvaru z rohovcové brekcie, dorzálně zčásti zachovaný přirozený málo ohlazený kortex. Ventrálně vlevo čerstvě poškozený, také bulbus čerstvě odštípnutý. Dorzálně téměř nepatinovaný, ventrálně slabě šedá patina.

Obr. 16:4. Velký kortikální úštěp rohovce se šedočernou kůrou (MJR typu Krumlovský les), ventrální strana hladká, šedě patinovaná, bulbus zřetelný, patka lineární.

Obr. 17:1. Úštěp šedého jurského rohovce, takřka nepatinovaný, dorzálně zčásti přirozený povrch, ventrálně vystouplý bulbus, hladká patka. Distální část úštěpu je odlomena.

Obr. 17:2. Jednopodstavové jádro ze stránskoskalského rohovce na přirozeném bloku materiálu. Dorzálně několik čepelových negativů, distální část upravena, dorzální i ventrální strana termicky poškozena.

Dále byly nalezeny ještě tři větší nevýrazné slabě patinované úštěpy, jádrovitý bíle patinovaný artefakt s jedním negativem, pět menších patinovaných úštěpků a dva nepatinované, zjevně postpaleolitické artefakty.

Z prostoru býv. vojenského cvičiště pochází tedy dosti heterogenní kolekce. Listovitý hrot patří nesporně do okruhu szeletien, podobně jako ojedinělý větší hrot z polohy ležící dále východně (Nerudová, Přichystal 2001). Obě jádra patří nejspíše časnému mladému paleolitu, snad bohunicienu. Velké úštěpy, zejména ten nalezený na okraji jámy, činí dosti archaický dojem a mohly by být i středopaleolitické. Malé patinované úštěpy jsou mladopaleolitické, podobné se nacházejí například několik set metrů severněji u lesa před aktivním vápencovým lomem.

Karel Valoch, MZM Brno

Literatura:

- Musil, R. 1982: Současný stav poznatků o kvartéru Brněnské kotliny. In: R. Musil (ed.), Kvartér Brněnské kotliny, Stránská skála IV. *Studia Geographica* 80, 261-283.
- Nerudová, Z., Přichystal, A. 2001: Nálezy ojedinělých listovitých hrotů z Moravy a Čech. *Archeologické rozhledy* 53, 343-347.
- Přichystal, A. 1999: Zdroje kamenných surovin na území České republiky využívaných na výrobu štipaných artefaktů v pravěku. *Univerzitní noviny* 6:3, 25-32.
- Valoch, K. 1950: Sídliště diluválního člověka na půdě Velkého Brna. *Příroda* 43:1-2, 22-26, 3-4, 56-57.
- Valoch, K. 2002: Příspěvek k provenienci moravských jurských rohovců v okolí Brna. *Acta Musei Moraviae, sci. soc.*, 87, 171-176.

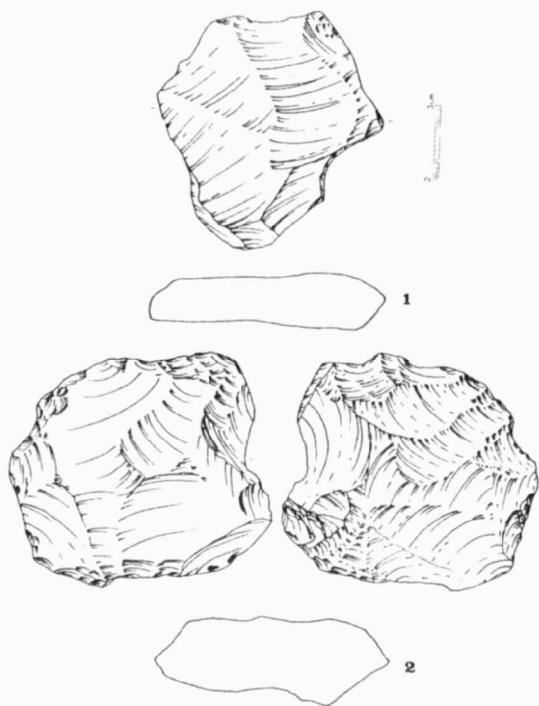
Resumé

Auf dem Gelände des ehemaligen Militärübungsplatzes in Brno-Židenice (jetzt Vinohrady) wurden in den 40. und 50. Jahren des vorigen Jahrhunderts einige paläolithische Artefakte gefunden, die bekannt gegeben werden. Es handelt sich um eine zerbrochene Blattspitze (Szeletien), (Abb. 1:1), zwei Kerne (frühes Jungpaläolithikum), (Abb. 2:2, 3) und fünf große Abschläge (Mittelpaläolithikum?), (Abb. 1:2-5, 2:1). Heute liegt dieses Gelände im Areal der neuen Siedlung von Brno-Vinohrady.

BRUMOV-BYLNICE (okr. Zlín)

Brumov, č. p. 1052 a nelokalizovaný nálež. Střední paleolit. Ojedinělé nálezy.

Radiolaritové industrie sbírané na moravské straně Bílých Karpat budily zájem mnoha badatelů a byly také různě klasifikovány. Původní představy o jejich převážně mladopaleolitickém stáří (Skutil 1947, 1963) byly záhy revidovány (Vencl 1967) a pozdější výzkumy v oblasti prováděné i dílny na zdrojích radiolaritu objevené (Pavelčík 1993) potvrdily, že jsou především produktem postpaleolitických populací. Podobně je tomu na slovenské straně Bílých Karpat, kde se původně poda-

Obr. 18. Levalloiská jádra z radiolaritu (kresby Z. Nerudová). 1: Brumov-Bylnice, 2: Lokalita neznámá. Levallois – Kerne aus Radiolarit 1: Brumov-Bylnice, 2: unbekannte Lokalität (Zeichnungen Z. Nerudová).

řilo objevit gravettskou, radiocarbonovým datem doloženou lokalitu v Nemšové I (Bárta 1961), současné výzkumy však potvrzují, že převaha tamních radiolaritových industrií a snad i těžebních okrsků na zdrojích je lengyelského stáří (Cheben, Kaminská 2002). Přitom je nesporné, že radiolaritové artefakty bývají v povrchových sběrech někdy provázené také patinovanými pazourkovými předměty, takže jejich mladopaleolitické stáří je takřka jisté. O existenci středopaleolitických artefaktů však chyběly jakékoliv doklady.

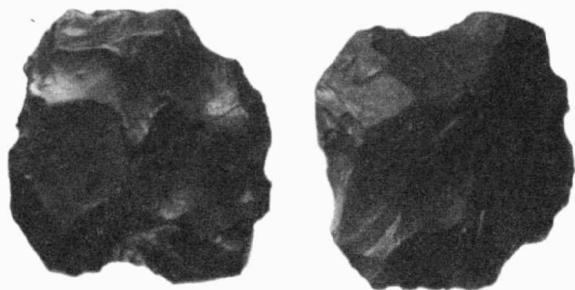
V červnu 1994 mě navštívil Antonín Pecha z Brumova-Bylnice, který v tamním okolí sbíral kamenné artefakty a objevil dvě dosti bohaté lokality s radiolaritovou industrií. Jedna je pravděpodobně eneolitická (na podkladě dvou určitelných střepů keramiky) a druhá zřejmě gravettienská, podle patinovaných čepelek s otupělým zbelem. Více mě však zaujal radiolaritový artefakt, který našel při výkopu sklepa u svého domku č.p. 1052 blízko kostela. Navštívil jsem ho a situaci ve výkopu zaznamenal.

Výkop se nalézal ve svahu nad říčkou Brumovkou, jejíž hladina je ve výšce 314 m n. m. Nad ní se rozkládá nejnižší stupeň asi 320 m n.m. a výkop byl ještě o několik metrů výše ve strmém svahu, břehu pleistocenního potoka. Byl 3,5 m hluboký a profil byl tvořen převážně svahovými deluvii s hraněnou, jen lehce zaoblenou sutí. V povrchu podloží fluvialních písků s menšími valounky a oblázky byl nalezen zmíněný artefakt. Stáří písků ani deluvií sice neznáme a neznáme ani profil sedimenty nejnižšího stupně nad říčkou, můžeme se však o něm domnívat (ve srovnání se situací teras řeky Svitavy v Brně-Maloměřicích, Musil, Valoch 1961), že představuje buď

poslední pleistocenní akumulaci fluvialních sedimentů, anebo denudační zbytek starší pleistocenní terasy po staroholocenní erozi. V tomto případě by i deluvia mohla být pleistocenní a byla by zčásti erozí zasažena, čemuž by nasvědčoval strmý břeh, který dnes vytvářejí. V prvním a zřejmě i v druhém případě by písky s artefaktem představovaly předposlední (starowürmskou) akumulaci. Domnívám se tedy, že artefakt je v každém případě pleistocenního původu a pravděpodobně středopaleolitický, čemuž by jeho vzhled nasvědčoval.

Obr. 18:1. Ploché, asi 8 cm dl., 6 cm šir. a 2 cm vys. radiolaritové jádro nepravidelného pětibokého tvaru. Na dorzální straně má tři velké takřka paralelní negativy, ventrální strana je hladká pouze s okrajovou preparací. Kresbu ventrální strany nebylo možno v současnosti provést, protože majitel, který je také amatérským výtvarníkem, jej zabudoval do nějaké kompozice. Jeho popis jsem zaznamenal při své návštěvě. Nejnapadnějším znakem artefaktu jsou jeho zcela zaoblené hrany, svědčící o delším transportu vodou s pískem. Brumovka přitéká k nalezišti od severovýchodu.

Stav zachování artefaktu mě upomenul na podobný předmět uložený ve sbírkách ÚA MZM v kolekci radiolaritů

Obr. 19. Levalloiské jádro z radiolaritu. Lokalita neznámá. (Foto L. Píchová). Levallois - Kern aus Radiolarit. Unbekannte Lokalität. (Foto L. Píchová).

z Pováří, bohužel bez přesnější lokalizace. Přesto se domnívám, že v této souvislosti stojí za zmínku.

Obr. 18:2, 19. Oboustranně opracované ploché diskovité jádro čtyřbokého tvaru (7,1 x 8,1 x 2,7 cm), na dorzální i ventrální straně větší počet negativů z různých směrů. Všechny hrany jsou zcela zaobleny, na obvodu jsou patrné zmožděliny po nárazech, tedy nesporné znaky vodního transportu ve štěrkopísku. Je pravděpodobné, že artefakt pochází z podobných úložných podmínek jako předchozí.

Obě jádra mohou být klasifikována jako levalloiská a mohou být považována za doklad pobytu středopaleolitických populací na moravské straně Bílých Karpat.

Karel Valoch, MZM Brno

Literatura:

- Bárta, J. 1961. K problematice paleolitu Bielych Karpat. Slovenská Archeológia 9, 9-32.
Cheben, I., Kaminská, L. 2002. Výskum paleolitického náleziska v Nemšovej. Slovenská Archeológia 50, 53-67.

- Mušil, R., Valoch, K. 1961. Die unteren Terrassen der Svitava bei Brno. *Práce Brněnské základny ČSAV* 33:6, 225-256.
- Pavelčík, J. 1993. Předběžná zpráva o přírodních zdrojích a zpracování radiolaritu v Bílých Karpatech. *Východoslovenský Pravek* 4, 67-74.
- Skutil, J. 1947. Karpatské radiolaritové Vlárské paleolitikum moravské. *Historica Slovaca* 5, 16-33.
- Skutil J. 1963. Das Weisskarpathische Radiolaritpaläolithikum im Raume des Vlára-Passes. *Přehled výzkumů* 1963, 3-5. Brno 1964.
- Vencl, S. 1967. K otázce datování tzv. Vlárského paleolitu. *Musaica. Sbor. Fil. fak. Univ. Komenského* 18/7, 3-13.

Resumé

In den Weißkarpathen des mährisch-slowakischen Grenzgebirges gibt es im Raume des Vlára-Flusses ergiebige Radiolaritlager, die in verschiedenen Perioden der Vorgeschichte als Rohstoffquelle dienten. Die frühere Vorstellung, es handle sich ausschließlich um Paläolithikum (Skutil 1947, 1963) wurde bald berichtigt (Vencl 1967) und heute weiß man, dass die Mehrzahl der Fundstätten postpaläolithischen Alters ist (Pavelčík 1993, Cheben, Kaminská 2002). Dennoch gibt es einwandfrei einige Gravettien-Stationen darunter (Bárta 1961, Cheben, Kaminská 2002). Als erste Spur des Mittelpaläolithikums in jenem Raum werden zwei Levallois-Kerne bekannt gegeben, beide ziemlich stark durch Wassertransport verrundet. Der eine (Abb. 1:1) wurde bei einem Kelleraushub im Flussand in Brumov-Bylnice gefunden, die Fundstelle des zweiten (Abb. 1:2) ist leider unbekannt.

BUCHLOVICE (okr. Uh. Hradště)

„Povinná“, Aurignacien. Sídliště. Povrchový sběr. Uložení: kolekce B. Vyskočila, AÚ AV ČR Brno.

Viz Boršice u Buchlovic.

DOLNÍ KOUNICE (okr. Brno-venkov)

Rozhraní katastru Dolních Kounic a Pravlova. Pavlovien? Ojedinelý nález. Uložení: MZM Brno.

V paleolitických sbírkách ústavu Anthropos se nachází podivný předmět, jenž byl nalezen koncem 19. stol. někde na rozhraní mezi pozemky Dolních Kounic a Pravlova (Oliva 1989, 15). Jedná se kořen mamutí stoličky přibližně trojbokého průřezu, poměrně dlouhý a masivní, pocházející pravděpodobně z moláru dospělého jedince, v jehož jedné hraně byly původně zřejmě tři hluboké zářezy, jimiž byly vytvořeny tři ozuby, upomínající na ozubení harpuny. Dnes je horní ozub vylomený, takže zbývají dva se širokými zářezy (obr. 20a). Účel tohoto předmětu není jasný, funkce harpuny se zdá být nejpravděpodobnější, i když jak svým tvarem, tak i použitým materiálem nemá, pokud vím, obdoby.

Při příležitostném prohlížení mamutích molárů z Předmostí jsem náhodou narazil na zub, který má podobným způsobem modifikovaný jeden kořen. Je to třetí mléčná stolička s částí horní čelisti (podle posudku R. Musila 2003), jejíž jeden krajní obnažený kořen má podobné zářezy. Přirozený vznik zářezů R. Musil vyloučil. Ve spodní části kořene jsou tři zářezy blízko sebe, takže vytvářejí poměrně ostré ozuby. V mezerách mezi nimi jsou stopy hlíny asi přilepené kličem,

Obr. 20. Modifikované mamutí stoličky. a – Dolní Kounice, b – Předmostí.

Mammut Molaren, modifiziert. a – Dolní Kounice, b – Předmostí.

jímž byl zub kdysi konzervován. V horní části je další zářez zcela vyplněný a nad ním byl ještě jeden, který způsobil vylomení kousku kořene (obr. 20b). Recentní vznik těchto zářezů je vyloučen právě jejich výplní, starší postdepoziční zásahy lze rovněž vyloučit. Musíme tedy připustit, že zářezy vytvořil paleolitický člověk.

Vzhledem k tomu, že se jedná o mléčnou stoličku, je kořen poměrně tenký a krátký, takže zářezy jsou blízko sebe a ozuby jsou ostré. Smysl této modifikace kořene stoličky, jež vězí ještě zčásti v čelisti, je zcela nejasný. Úprava pro pozdější vylomení jednoho kořene za účelem vytvoření „harpuny“ je neefektivní, jednodušší by bylo upravit kořen volné stoličky. Někakou funkci zářezů na stoličce s kostí si také nelze představit. Můžeme tedy pouze konstatovat, že z nějakého nám neznámého důvodu lidé v pavlovienu nařezávali kořeny mamutích molárů. Lze asi předpokládat, že předmět z Dol. Kounic vznikl stejným způsobem, a tudíž mu nelze nějakou konkrétní funkci přisuzovat.

Literatura:

- Oliva, M. 1989. Paleolit. In: Belcredi L., (ed.), *Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov*, 7-32. Brno.

Karel Valoch, MZM Brno

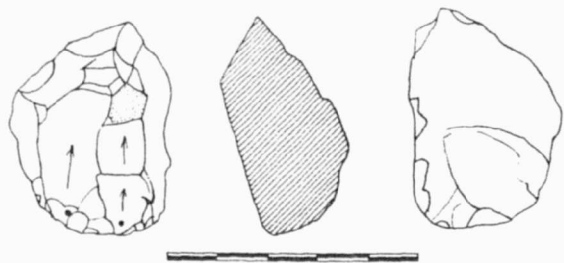
Resumé

Künstliche einschnitte an Wurzeln von Mammut Molaren.

DOLNÍ TOŠANOVICE (okr. Frýdek-Místek)

„U lípek“. Paleolit. Ojedinelý nález. Povrchový sběr.

Lokalita leží přibližně v polovině trasy mezi Frýdkem-Místkem a Českým Těšínem, u komunikace R-48 (mapa 1:10 000, č. listu 25-22-03). Na trojmezí katastrálních hranic Horních a Dolních Tošanovic s Horními Domaslovicemi, nad dolnotošanovickým zámečkem Chlumských, se zvedá návrší „U lípek“ (378,6 m). Jižní, až jihovýchodní svah tohoto pahorku je zčásti obděláván, částečně zatravněn a zalesněn je jen malý remízek u pramene potůčku s několika rybníčky.

Obr. 21. Dolní Tošanovice. Jádru.
Dolní Tošanovice. Kern.

Na obdělávané ploše pahorku jsem při povrchovém sběru našla prismatické jednodřevové jádro z rohovce okrové barvy, pokryté vrstvou sytě bílé patiny (obr. 21). Na dorzální straně jádra se nacházejí výrazné stopy po odbíjení. U dvou stop po odbíjení jsou zřetelná místa úderu tzv. bulbus, pouze u jedné nikoli. Rozměry v posloupnosti délka, šířka a výška činí: 430 x 320 x 220 mm. Nález odborně zhodnotil Petr Neruda a zařadil jej do paleolitu.

Paleolitické jádro není jediným nálezem na této lokalitě učiněným. Povrchovými sběry tu byl získán soubor pravěkých keramických zlomků spolu se štípanou kamennou industrií z pazourku, rohovce a obsidiánu. Tyto nálezy však dosud čekají na zhodnocení odborných archeologů.

Radka Jelínková

Literatura:

- Boris, M. – Michálek, L. 2003: Pravěké osídlení Dolních Tošanovic. Archeologie Moravy a Slezska, Informační zpravodaj ČSA. Kopřivnice.

Resumé

Die Lokalität liegt auf der Anhöhe „U lípek“ (378,6 m), in der Gemeinde Dolní Tošanovice, Bezirk Frýdek-Místek (Landkarte 1:10 000, 25-22-03). Dort fand ich auf der Oberfläche einen paleolithischen Kern (430 x 320 x 220 mm).

IVANČICE (k. ú. Budkovice, okr. Brno-venkov)

„Myslivárna“. Mladý paleolit. Ojedinelé nálezy. Systematický výzkum. Uložení: MZM Brno, M Ivančice.

V Budkovicích prováděl v letech 1959, 1960 a 1965 záchranné výzkumy J. Ondráček, který zde objevil věteřovské

sídlíště s neobvykle bohatými zásobnicovými objekty a zahloubenou kúlovou stavbu neznámého účelu (Ondráček – Stuchlíková 1982). Systematický výzkum lokality pod vedením J. Stuchlíkové proběhl v letech 1984-1987. Během čtyř sezon bylo – kromě dalších zásobnicových jam – zjištěno pokračování kúlové stavby. Dále se objevila a prozkoumala část mohutného příkopu o šířce 10 až 12 m a hloubce 6,65 m. Zahloubenou kúlovou stavbu i příkop můžeme spojit s věteřovskou skupinou ze závěru starší doby bronzové (Stuchlíková 1990).

Poloha je situována na výrazné ostrožně nad řekou Rokytinou v nadmořské výšce 285 m (relativní převýšení nad hladinou Rokytne je 67 m).

V souboru štípané kamenné industrie byl již v průběhu zpracovávání nálezu zprávy vyčleněn ojedinelý paleolitický artefakt (inv. č. AÚ 01559-146/87, předávací protokol č. j. 157/94). Jedná se o mediální zlolek drobné čepele vyrobené z kvalitního, bíle patinovaného silicitu, bez možnosti bližší determinace. Nález byl vyzdvížen z přemístěných sedimentů v zásypu příkopu (sonda VII, obj. II, vrstva 4b, 5), který dosahoval max. hloubky až 6,65 m. J. Stuchlíková (1990, 127) zmiňuje ještě nález fosilní kosti.

V souvislosti se zpracováním štípané kamenné industrie doby bronzové byly objeveny další 4 paleolitické artefakty (inv. č. AÚ 01559-199/84, 200/84, 201/84 – 2 ks). Nálezy pocházejí přibližně ze stejného místa jako v prvním případě (sonda III, metr 10-13, hloubka 260-320 cm), tj. z prostoru superpozice zahloubené stavby a příkopu. Jedná se o čepel doprovázenou třemi úštěpy. Za pozornost stojí surovina: Téměř všechny artefakty jsou vyrobeny z moravských jurských rohovců, ve dvou případech typu Stránská skála, což je ve vzdálenosti téměř 30 km od výchozu na Stránské skále a v dosahu zdrojové oblasti rohovců typu Krumlovský les jev krajně neobvyklý (srovnej například se surovinovým spektrem na lokalitě Mohelno – Boleniska, Škrdla – Plch 1993).

Zdokumentované indicie naznačují, že v prostoru věteřovského hradiska v Budkovicích byla zachycena stopa paleolitického osídlení. Artefakty byly druhotně uloženy v zásypech objektů z doby bronzové, které byly vyhloubeny ve spraši. Nález fosilní kosti naznačuje možnost, že terénní úpravy v době bronzové narušily polohu s paleolitickými artefakty. Protože se lokalita rozprostírá na okraji intravilánu obce, kde je možno v budoucnu očekávat stavební aktivity, je třeba jí věnovat náležitou pozornost, poněvadž ve sledovaném prostoru se mohou najít další stratifikované artefakty.

Petr Škrdla, Stanislav Stuchlík, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

- Ondráček, J. – Stuchlíková, J. 1982: Věteřovské sídlíště v Budkovicích, FAM XVI, Brno.
Stuchlíková, J. 1990: Výzkum fortifikace na sídlšti v Budkovicích. AR 42, 121-146.
Škrdla, P. – Plch, M. 1993: Nová mladopaleolitická kolekce z lokality Mohelno (okr. Třebíč). PV 1990, 67-70.

Resumé

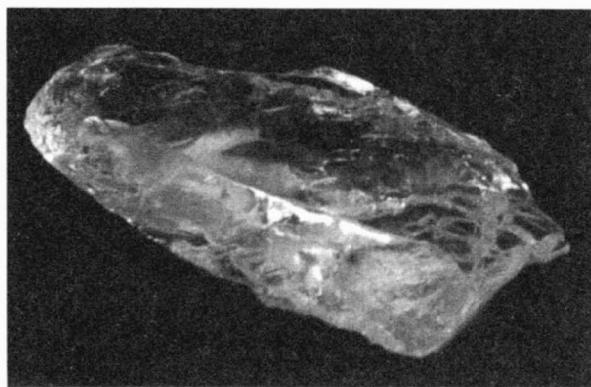
A series of the white patinated Paleolithic artifacts, made of Moravian Jurassic chert (probably of Stránská skála – type), were identified among the collections of chipped stone industry excavated from the Bronze Age hillfort of Budkovice.

MOHELNO (okr. Třebíč)

„Boleniska“. Počátek mladého paleolitu, neolit(?). Sídliště. Povrchový sběr. Uložení: ZMM Třebíč.

Lokalita je známa především jako sídliště z počátku mladého paleolitu (Oliva 1986; Škrdla 1999), ovšem na téže ploše byly zdokumentovány i stopy neolitického osídlení.

Při povrchovém sběru vltavínů nalezl pan Karel Hort z Mohelna v roce 1996 v trati „Boleniska“ několik kusů štípané kamenné industrie. Nálezy předal referentovi do ZMM Třebíč. U artefaktů z radiolaritu a pazourku nelze jednoznačně rozhodnout o jejich dataci, obecně mohou příslušet jak k počátku mladého paleolitu, tak k neolitu.

Obr. 22. Mohelno, Boleniska. Křišťálový artefakt.
Mohelno, Boleniska. Rock crystal artifact.

Popis nálezů:

- 35/96-1 Křišťálová čepel s drasadlovitě upravenou hranou (obr. 22), d – 82 mm, š – 44 mm, v – 19 mm, křišťál je velmi čistý a čirý, pochází pravděpodobně z Českomoravské vysočiny (např. Sklenné), ale vyloučen není ani jeho alpský původ. Místo nálezů je na mapě číslo 24-33-09 asi 13 mm od J čáry a 157 mm od Z čáry. Kulturně přináleží pravděpodobně k počátku mladého paleolitu.
- 35/96-2 Radiolaritový úštěp, d – 31 mm, š – 17,5 mm, v – 7 mm, krémově tmavá červenohnědá barva, povrch bez patiny, pochází asi z neolitu (?). Pochází buď z oblasti Vlárského průmyslu, nebo z okolí Vídně. Naleziště je na mapě 11 mm od S čáry a 145 mm od Z čáry.
- 35/96-3 Čokoládový pazourkový úštěp, d – 27 mm, š – 19 mm, v – 4 mm, povrch šedohnědý lesklý, bez patiny, na horní straně kousek patiny nebo povrchu jádra. Nalezeno na stejném místě jako č. 2, surovina pochází asi z Polska.
- 35/96-4 Úštěp s kůrou z červenohnědého radiolaritu 54 x 50, tl – 17 mm.

Petr Obžusta, ZM Třebíč

Literatura:

- Oliva, M. 1986: Starší doba kamenná. In: P. Košťálek, J. Kovárník, Z. Měřinský, M. Oliva: Pravěk Třebíčska, 31-56.
- Škrdla, P. 1999: Mohelno – stanice z období přechodu od středního k mladému paleolitu. PV AÚ Brno 1997-98, 35-50.

Resumé

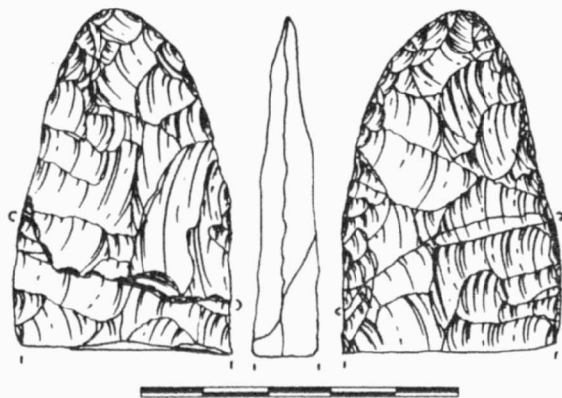
A collection from the site of Mohelno, „Boleniska“ field, was enriched by several finds collected by K. Hort. His collection consists of a side scraper made on rock crystal blade, two radiolarite flakes, and one flint flake. However, a Neolithic occupation was documented within the site, therefore all artifacts are not necessarily Paleolithic.

MOHELNO (okr. Třebíč)

„Boleniska“. Počátek mladého paleolitu. Sídliště. Povrchový sběr. Uložení: MZM Brno.

Při studiu kolekce uložené v MZM Brno si P. Škrdla povšíml zlomku listovitého hrotu, který pochází ze sběru R. Klímy. Následně byl tento artefakt složen s dalším zlomkem ze sběru P. Škrdly (Škrdla 1999, obr. 5:12, obr. 23). Artefakt je vyroben z rohovce typu Krumlovský les. Skládanka představuje druhý složený hrot z této lokality (první: Škrdla 1999, obr. 4:5).

Petr Škrdla, AU AV ČR
Zdeňka Nerudová, MZM Brno

Obr. 23. Mohelno, Boleniska. Listovitý hrot (kresba Z. Nerudová).
Mohelno, Boleniska. Foliate point (drawing by Z. Nerudová).

Literatura:

- Škrdla, P. 1999: Mohelno – stanice z období přechodu od středního k mladému paleolitu na Moravě. PV 40, 35-50.

Resumé

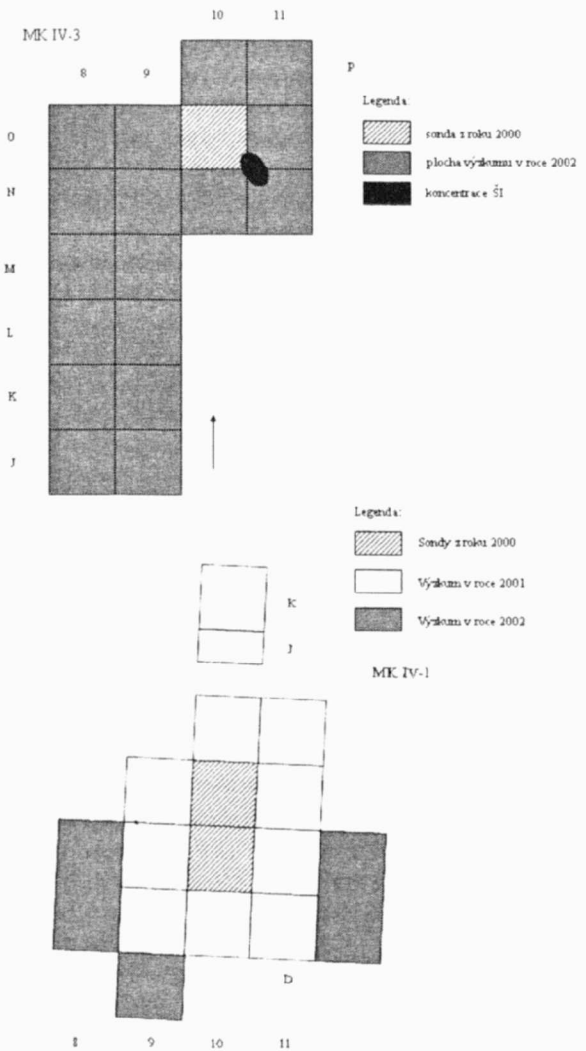
Two fragments, one from R. Klíma's collection stored in the Moravian Museum and second from P. Škrdla's collection, of foliate point were joined.

MORAVSKÝ KRUMLOV (okr. Znojmo)

Moravský Krumlov IV. Szeletien. Ateliér. Systematický výzkum. Uložení: MZM Brno.

V roce 2002 proběhla třetí, v rámci grantu MK99PO30MG016 poslední výzkumná sezona nově, nedávno objevené paleolitické stanice (JTSK 614058.0 1175812.0). O probíhajících výzkumech byla odborná veřejnost pravidelně informována na brněnských zasedáních Kvartéru, v přípravě je také rozsáhlý článek (Neruda – Nerudová – Oliva).

V loňském roce jsme se zaměřili na plošné odkrytí nálezo-
vé plochy v těch místech, o nichž jsme z předešlých sondá-
ží z minulých let věděli, že se tam nalézají intaktní mladopaleo-
litická nálezová vrstva. Odkryli jsme cca 13 m², v nichž jsme
se zaměřili převážně na vrchní – mladopaleolitickou vrstvu, ve
dvou čtvercích jsem vykopali hloubkovou sondu, která měla
napomoci při korelaci vrstev mezi zkoumanými plochami
Moravský Krumlov IV-3 a Moravský Krumlov IV-I (obr. 24).

Obr. 24. Moravský Krumlov IV. Celkový plán zkoumané plochy.
Moravský Krumlov IV. A general plan of excavated area.

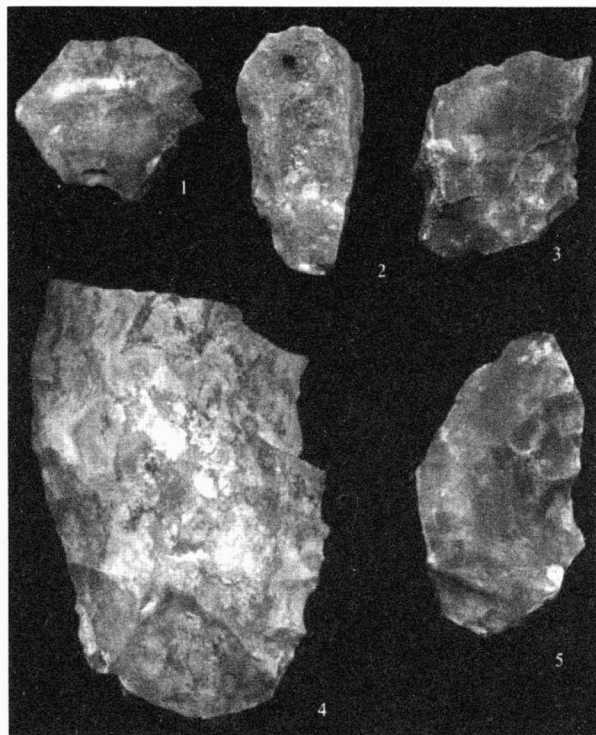
Stratigrafie: Pod B-horizontem holocenní půdy se nachází spraš, která pozvolna přechází v nálezový horizont. Paleolitické artefakty se nacházely ve spodní části interpleniglaciální půdy, v níž byly vysrážené Ca konkréce. Bázi archeologické vrstvy představuje silně detritický horizont s úlomky granodioritu a zejména s mrazovými zlomky rohovce typu Krumlovský les. Nálezy jsou v tomto horizontu ojedinělé a souvisí s archeologickou vrstvou v nadloží. Po této detritické bázi následuje komplex střídajících se soliflukčních a vápnitých horizontů. Postupně s přibývajícím hloubkou ubývá detritické složky a komplex pozvolna přechází do spraše.

Nálezy: Kamenná industrie je převážně dílenského charakteru, sbíjena je na místních rohovech typu Krumlovský les. Převažují počáteční jádra a úštěpy z počátečních fází exploatace jader. Nástroje nejsou příliš početné; k těm nemnohým nálezům patří polotovary bifaciálních nástrojů, zlomená báze listovitěho hrotu, drasadla, bifaciální nůž (obr. 25). Nálezy nejsou rozptýleny v ploše stejnoměrně, ale podle plánu distribuce se zdá, že jsme zachytili místo s jejich nej hustší koncentrací včetně jejich okrajů. K zajímavým nálezům patří také „depot“ tří jader, která se nacházela zcela osamoceně v nálezo-
vém sektoru. Vůbec nejdůležitějším nálezem několika posledních dnů výzkumné sezony roku 2002 byla mocná, ostře ohraničená koncentrace štípané industrie. Na rozhraní čtverců 10/N a 11/N-O (viz obr. 24) bylo místo s obrovským množstvím drobných šupinek, větších úštěpů, zlomených jader a polotovarů bifaciálních nástrojů. Mezi artefakty se téměř nevyskytoval žádný sediment, jak na sebe byly hustě navrstveny. Z časových důvodů jsme celou tuto koncentraci vyjmuli in situ, abychom ji mohli později pečlivě zpracovat.

Koncentraci jsme neporušenou vyzvedli za pomoci polyuretanové stavební pěny, kterou jsme vyztužili železnou mříží. V zimních měsících, v lednu a únoru roku 2003, byla kumulace zpracována v laboratorních podmínkách ústavu Anthropos. Po očištění nálezo-
vé plochy jsme povrch s nálezy nejprve odlišili, abychom získali kopii pro některou z pozdějších expozic. Poté byly nálezy postupně preparovány a vyjímány. Tak jako v průběhu celého výzkumu byly zaměřovány ve třech souřadnicích, zakreslovány do plánu v měřítku 1:1, okamžitě čištěny od sintrového povlaku a popisovány. Zbytek sedimentu byl odebrán na proplach. V současné době jsme započali se skládáním artefaktů, výsledky budou zcela jistě v dohledné době publikovány.

Ostatní nálezy: Vzhledem k úložným podmínkám se bohužel nezachovaly žádné osteologické pozůstatky. Nebylo zjištěno ani žádné ohniště. Ojedinělé drobné uhlíčky budou opětovně zaslány na určení dr. E. Opravilovi. Z malakofauny bylo při postupně prováděných proplachích sedimentů separováno jen několik drobných stěpů, na jejichž určení se bude podílet dr. M. Horský.

Výsledky výzkumu: V loňském roce sice byl ukončen grant, s jehož pomocí byl financován výzkum nově objevené polykulturní lokality Moravský Krumlov IV, nicméně doufáme, že se najdou finanční prostředky na to, abychom mohli uskutečnit ještě několik výzkumných záměrů. Vzhledem k tomu, že provedené půdní analýzy bohužel nekorespondují s našimi stratigrafickými pozorováními a charakterem získaných nálezů, budeme usilovat o vyhloubení (nejspíš za pomoci bagru) takové hloubkové sondy, která by propojila stratigrafii výše položené lokality Moravský Krumlov IV-3 s níže umístěnou lokalitou

Obr. 25. Moravský Krumlov IV. Výběr nálezů.
Moravský Krumlov IV. Selected finds.

Moravský Krumlov IV-1 (eventuálně i Moravský Krumlov IV-4) a zřetelně paralelizovala stratigrafické sekvence mezi jmenovanými lokalitami tak, aby bylo prosto dalších rozporů a spekulací.

Stanice Moravský Krumlov IV se nachází v oblasti velice intenzivního zejména mladopaleolitického osídlení, které bylo až donedávna známo výlučně z povrchových sběrů. Díky novým výzkumům byla objevena nejen stratifikovaná, nejspíš mladopaleolitická (szeletienská) stanice, ale v jejím podloží také tři středopaleolitické vrstvy, a to v takové hloubce, že je možné uvažovat o tom, že se analogicky i na jiných místech mohou nalézat pozůstatky velice intenzivního středopaleolitického osídlení tohoto regionu, jak naznačují výsledky drobných sondáží například na stanicích Jezeřany II, IV, Vedrovice III a mnohé další (Neruda – Nerudová – Oliva, v přípravě).

Díky novým nálezům máme doklady o velmi intenzivním kontinuálním využívání krajiny a zejména kamenné suroviny,

kteřou poskytuje, minimálně od středního paleolitu až po dobu latěnskou.

Zdeňka Nerudová, MZM Brno

Literatura:

Neruda, P. – Nerudová, Z. – Oliva, M. (v přípravě): Výsledky sondáží na paleolitických lokalitách na východních svazích Krumlovského lesa.

Resumé

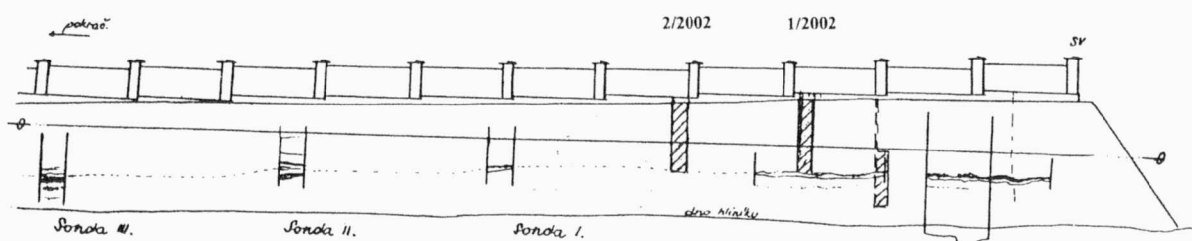
This article presents a preliminary report concerning a systematic excavation of the site of Moravský Krumlov IV. The excavation yielded a collection of workshop-type industry, including several tools: the half-products of bifacial tools, bifacial leaf-point fragment, the sidescraper and the bifacial knife. A final report is in preparation (Neruda – Nerudová – Oliva, in preparation).

PŘEROV (k. ú. Předmostí u Přerova, okr. Přerov)

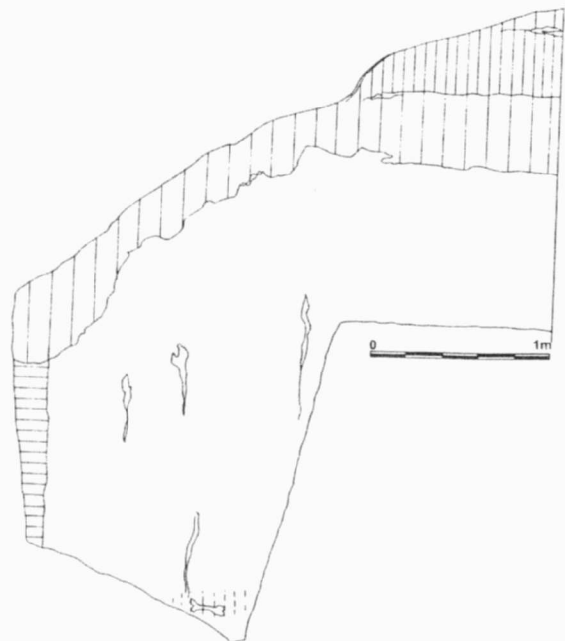
Lokalita Ib – Hřbitov. Paleolit. Zjišťovací výzkum pro budování terénní expozice.

Na základě rozhodnutí města Přerova probíhaly v roce 2002 přípravné práce pro vybudování terénní archeologické expozice na paleolitické lokalitě Předmostí Ib, která by doplnila novou výstavu Pravěk Přerovska v Muzeu Komenského autentickým výřezem archeologické vrstvy. Vzhledem ke známé a složité historii klasické lokality I (která zde vyústila ve zničené podstatné části velkého loveckého sídliště) zbývá pro expozici tohoto typu okraj sprašového bloku dosud chráněného hřbitovem. Z architektonického hlediska jsou k dispozici tři studie stavby zapuštěné do svahu hřbitova, jejichž řešení ovšem nezohledňovalo reálnou polohu archeologického souvrství. Proto jsme na podzim 2002 přistoupili ke zjišťovací sondáži.

V našem zájmovém prostoru postupně sondažovali již H. Schwabedissen, B. Klíma a J. Svoboda, šlo tedy nejen o ověření původního průběhu vrstev, ale také o to, abychom se vyhnuli sondám předchozím. V návaznosti na dokumentaci B. Klímy (obr. 26) jsme do svahu zapustili dvě úzké sondy 1/2002 a 2/2002 a současně jsme očistili i profil původní sondy a provizorní expozice B. Klímy. Sled vrstev v obou sondách byl v podstatě identický (obr. 27): pod zhruba 0,8–1 m recentní půdy, resp. navážky následovalo souvrství poslední würmské spraše. Na kulturní vrstvu jsme narazili v hloubce cca 2,5–

Obr. 26. Přerov-Předmostí Ib. Okraj hřbitova s vyznačením polohy sond B. Klímy a našich sond 1-2/2002 (šrafované).
Přerov-Předmostí Ib. The cemetery wall with localisation of the B. Klíma's trenches and our trenches 1-2/2000 (hatched).

Obr. 27. Přerov-Předmostí Ib. Profil sondy I/2002. Shora dolů: Navázka a recentní půda (šrafury), poslední würmská spraš, na bazi poloha archeologické vrstvy. Vlevo okraj sondy B. Klímy. Přerov-Předmostí Ib. The profile of the I/2002 trench. From top to bottom: fill and recent soil (hatched), last würmian loess, at its base the archaeological layer. Left – B. Klíma's trench boundary.

3,4 m pod současným povrchem u hřbitovní zdi; její průzkum již nebyl cílem našeho výzkumu.

Výzkum ukázal, že v prostoru připravovaném pro výstavbu památníku dosud autentické kulturní vrstvy existují.

Jiří A. Svoboda, AÚ AV ČR Brno
Aleš Drechsler, M Komenského Přerov

Literatura:

- Klíma, B. 1973: Archeologický výzkum paleolitické stanice v Předmostí u Přerova v r. 1971. Památky archeologické 64, 1-23.
- Svoboda, J. 2001: K analýze velkých loveckých sídlišť: Výzkum v Předmostí v roce 1992. Archeologické rozhledy 53, 431-443 (s příspěvky M. Nývltové-Fišákové a E. Drozdové).

Resumé

As a first step in the prepared construction of an authentic field exposition, the test excavation at the classical site Předmostí I in 2002 aimed to revise and precise the location of archaeological layers.

PŘÍBICE (okr. Břeclav)

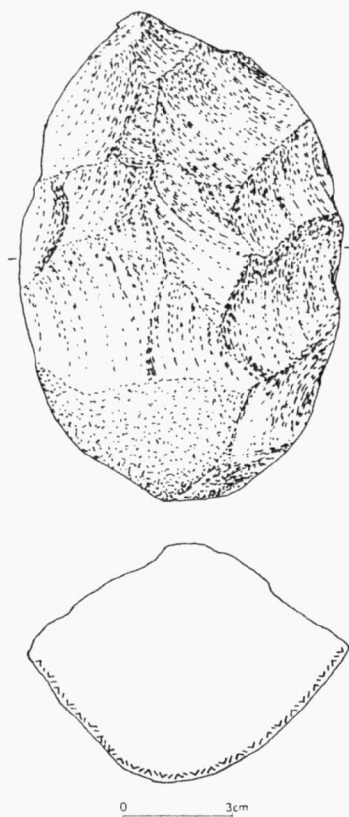
Přibice I. „Slaniskový kopec“. Starý paleolit. Sídliště. Povrchový průzkum. Uložení: MZM Brno.

V průběhu 60. let min. stol. objevil Václav Effenberger (1919-2002), externí spolupracovník ÚA MZM, na Moravě staropaleolitické valounové industrie v blízkém okolí svého bydliště v Přibicích na jižní Moravě. Obec leží na rozlehlé plošině staropleistocenní syrovicko-ivaňské terasy, jejíž báze se nachází asi 30 m nad hladinou dnešních řek Jihlavy a Svratky a v prostoru paleolitických lokalit Přibice I a II se povrch pohybuje mezi 198 a 205 m n.m. Údolí těchto řek omezují plošinu na z. a v., k soutoku obou dochází jv. od obce Ivaň, asi 6 km jv. od Přibic. Lokalita Přibice I se rozkládá jv. obce v trati Slaniskový kopec a Přibice II s. obce v trati Vinohrady. Štěrkopísčitá akumulace syrovicko-ivaňské terasy není příliš mocná a dosahuje v prostoru lokality Přibice I 5,8 m (podle vrtu V-25, Zeman in Valoch et al. 1978). Spočívá na miocenních sedimentech buď téglových (s. od obce), nebo klastických (štěrkopísky j. od obce). Srovicko-ivaňská terasa je součástí tzv. mladšího štěrkopísčitého pokryvu (Zeman 1974a, b), k němuž náleží také tuřanská terasa u Brna.

V Přibicích I jsou štěrkopísky kryty pouze holocenní ornici, takže jsou v hojně míře vyorávány a valouny vytvářejí na povrchu takřka souvislou pokrývku. V letech 1975-1976 byla přechodně ve v. svahu Slaniskového kopce vyhloubena rozsáhlá jáma, v níž se těžily miocenní sedimenty pro nějaké stavební účely. V této jámě bylo možno sledovat poměrně dlouhý profil, v němž byl odhalen významný stratigrafický detail. Na povrchu fluvialní terasy byly místy kryenními procesy do štěrku vmíseny reliktů nějaké intenzivní fosilní půdy, z níž byl vzat vzorek a předán L. Smolíkové na mikromorfologickou analýzu. Výsledek byl příznivý. Jedná se o půdu typu ferreto, jejíž vznik je možno časově zařadit nejpozději do přechodu ze spodního do středního pleistocénu (Smolíková in Valoch et al. 1987), což představuje cromerský komplex (Zeman in Valoch et al. 1987).

První kolekce sběrů V. Effenbergera z Přibic, obsahující 324 klasifikovatelných artefaktů, byla podrobně publikována (Valoch et al. 1978) a nachází se ve sbírkách OM v Mikulově. Publikace dalších nálezů spolu s kolekcemi z Přibic II a jiných lokalit v blízkém okolí pak následovaly (Valoch 1982, 1983, 1984, 1986). V těchto industriích převažují jednotlivé sekáče (choppers) s jedním a více negativy úštěpů z jednoho směru na dorzální straně, jimiž je vytvořena ostrá laterální hrana, poněkud méně je dvouvlčích sekáčů (chopping-tools), kde je ostří vytvořeno oboustranným opracováním. Některé jednostranně opracované valouny je možno klasifikovat jako drasadla. Vzácně, avšak ve všech větších kolekcích se objevují bifasy skutečné, i když jednoduše opracované a masivní pěstní klíny. Významná, třebaže ne příliš početná je skupina jader, mezi něž můžeme počítat polyedry, více či méně po celé ploše z různých směrů obité valouny a épannelés s jednou opracovanou plochou z různých směrů, kromě různých nepravidelných tvarů s malým počtem úštěpových negativů.

Úštěpů se nachází zpravidla málo, což je způsobeno vlivem přírodních podmínek. Povrch všech valounových artefaktů je ohlazen a více či méně zaoblen eolickou činností, tj. větrem unášeným jemným pískem a spraš. Je-li takový malý kortikální úštěp eolicky obroušen, jsou jeho arteficiální znaky natolik setřeny, že je neodlišitelný od přirozených oblázků. Proto lze spolehlivě rozlišit pouze větší úštěpy s výrazným bulbem, úderovou ploškou a v optimálním případě také s negativy předchozích odštěpů na dorzální straně. Některé takové úštěpy jsou

Obr. 28. Příbice I. Valounový artefakt (kresba Z. Nerudová).

Příbice I. Geröllgeräte (Zeichnung Z. Nerudová).

i retušované jako drasadla. Eolický obrus je ovšem důležitý proto, že dokazuje pleistocenní stáří artefaktů, neboť ani holocenní, ba ani mladopleistocenní artefakty tak intenzivní obrus nikdy nemají.

Václav Effenberger svoje nálezy předával ústavu Anthropos MZM a vlastní sbírku nikdy netvořil. Zřejmě na památku si ovšem ponechal jeden artefakt z Příbice I, který se mu zvláště líbil, neboť se podobá pěstnímu klínu. Z jeho pozůstalosti mi jej předala jeho dcera paní Ludmila Maczková, a protože je to skutečně typický a nesporně opracovaný předmět, věnoval jsem mu tuto zprávu.

Obr. 28. Valoun křemene 10 cm dlouhý, 6,7 cm široký a 5,1 cm tlustý, upravený do tupě hrotitého elipsoidního tvaru, jehož dorzální strana je plošně směrem od obou podélných hran opracována, takže vznikl unifas na pěstní klín upomínající, který ovšem mohl funkci bifasu zastávat. Vzhledem k jeho trojúhelníkovitému průřezu jej formálně můžeme klasifikovat jako épannelé. Všechny hrany štěpných ploch jsou dosti silně zaobleny. Zbarvení celého povrchu artefaktu je hnědé, na opracované straně poněkud světlejší, kortex poněkud tmavší. Toto zbarvení je sekundární, neboť jak jsme se na mnoha takto zbarvených, čerstvě poškozených valounech i artefaktech mohli přesvědčit, je přirozená barva křemene vždy světlá, bílá, žlutavá nebo nahnědlá.

Intenzivní hnědé zbarvení se tak stává důležitým kritériem umožňujícím alespoň rámcové datování předmětu. Vzniklo totiž tak, že již opracovaný valoun ležel na terase v době tvorby půdy typu ferreto, při níž se probíhajícími chemickými pro-

cesy infiltrovaly kysličníky železa do povrchové vrstvy křemene. Můžeme tedy soudit, že takto zbarvené artefakty vznikly někdy v průběhu cromeu a prodělaly pedogenetický proces tvorby půdy typu ferreto.

Na podkladě byť vzácných pěstních klínů a ve srovnání s podobnými industriemi zejména v západní Evropě můžeme naše valounové industrie řadit do starého acheulénu.

Karel Valoch, MZM Brno

Literatura:

- Valoch, K. 1981. Stratifikovaný valounový nástroj ze Sedlešovic u Znojma. Archeologické rozhledy 33, 92-94.
 Valoch, K. 1982. Altpaläolithische Geröllgeräte in Südmähren. Anthropozoikum 14, 127-139.
 Valoch, K. 1983. Geröllgeräteindustrien in Südmähren (Tschechoslowakei). Quartär 33/34, 163-170.
 Valoch, K. 1984. Early Palaeolithic in Moravia, Czechoslovakia. Proc. of the Prehistoric Society 50, 63-69.
 Valoch, K. 2000. Geröllgeräte des Altacheuléen in Mähren. Anthropologie 38:2, 121-147.
 Valoch, K., Smolíková, L., Zeman, A. 1978. The Middle Pleistocene Site Příbice I in South Moravia. Anthropologie 16:3, 229-241.

Resumé

Aus dem Nachlass von Václav Effenberger (1919-2002), dem Entdecker altpaläolithischer Geröllgeräte in Südmähren, wird von der Fundstelle Příbice I ein besonders gut ausgeführtes Artefakt abgebildet. Es ist einflächig bearbeitetes faustkeilähnliches Quarzgeröll, welches man in die Gruppe der Épannelés stellen kann.

ŽELEŠICE (okr. Brno-venkov)

„Sádky“ – „Obenaus“, Želešice II. EUP. Sídliště. Náhodný nález.

Lokalita Želešice II, ležící při východním okraji intravilánu obce v trati „Sádek“ – „Obenaus“, je situována na mírně k jihu a k řece Bobravě se klonícím svahu s vrcholovou kótou „Kozí hora“ (vrchol 355,5 m n. m.). Nadmořská výška lokality je v rozmezí 225-240 m. Relativní převýšení nad hladinou řeky Bobravy se pohybuje v rozmezí 25-40 m. Sídliště je situováno ve strategické poloze na svahu návrší při výtoku říčky Bobravy z Bobravské vrchoviny do Svrateckého úvalu. Umožňuje tak jednak kontrolu Svrateckého úvalu, ale i kontrolu průchodu, který spojuje brněnskou kotlinu přes údolí Bobravy s lokalitami v Ořešově a dále přes Kounickou bránu s prostorem Krumlovského lesa. Na protilehlém břehu Bobravy je situována lokalita Želešice I, další nálezové místo je přímo na vrcholu Kozí hory. V případě starších nálezů z Želešic II je patrné významné zastoupení stránskoskalského rohovce a levalloiské techniky, a proto je možné uvažovat o příslušnosti kolekce k bohunicenu (cf. Freising 1933; Valoch 1956; Belcredi et al. 1989).

Lokalita Želešice II je známa již z předválečného období, kdy na ní sbírala řada tehdejších sběratelů (jmenovitě in Valoch 1956). Do literatury ji uvedl H. Freising (1933). Nálezové místo je důležité vzhledem k popisu nálezové situace, kterou znám z ústního podání R. Klímy a kterou potvrzuje K. Valoch. Artefakty byly údajně získávány z polí, kde želešičtí sedláci pěstovali

vali chřest, který se sází do jam o hloubce 0,5-1 m. Protože se na povrchu artefaktů vyskytovala vrstvička vysráženého uhlíčitanu vápenatého (Valoch 1956), byl zde oprávněný předpoklad, že artefakty byly v souvislosti s kopáním jam pro pěstování chřestu vyvečeny z původního uložení v intaktních sedimentech. Freising popisuje v zájmovém prostoru sprašovou návěj (rukopis uložený v Archivu AÚ AVČR v Brně), i když následně konstatuje, že osteologický materiál ani uhlíky dosud získány nebyly (Freising 1933: 198). Po skončení druhé světové války částečně díky odsunu části lokálních badatelů německé národnosti bohužel unikla pozornosti archeologů stavba bytového domu v prostoru lokality (K. Valoch, osobní sdělení). V několika posledních letech byla ve zmíněném prostoru zaznamenána další stavební aktivita, která souvisí se stavbou rodinných domků. Práce probíhaly částečně pod dozorem pracovníků ÚAPP v Brně, kteří ovšem ke škodě věci nevěděli, že se nalézají na paleolitické lokalitě, takže si lze představit, že se věnovali spíše hledání sídlištních objektů namísto paleolitických artefaktů v profilech.

Autor tohoto příspěvku staveniště navštívil několikrát v průběhu let 2001 a 2002. V souladu s Freisingem bylo možno konstatovat, že se v zájmovém území vyskytuje spraš a ta, na základě pozorování učiněném během výkopových prací pro novou obecní kanalizaci, začíná minimálně již od silnice vedoucí z Modřic do Hajan. Ve stavebních jamách byly viditelné spraše i středopleistocenní půdní horizonty. Problém však bylo, že stavební parcely byly již prodány soukromým osobám a přístup na ně byl značně omezen. Taktéž stavební práce při stavbě základů probíhaly ve velmi krátkých termínech. Do třetice nepříjemností v létě roku 2002 znemožnily studium profilů intenzivní bouřky a voda stojící ve stavebních jamách. Nebylo v silách autora tohoto příspěvku lokalitu nepřetržitě monitorovat, a proto byly prozkoumány pouze některé stavební jámy.

Právě při obhlídce jedné z nich (souřadnice WGS-84: 49° 07.146' s. š., 16° 35.389' v. d.), u které byl následkem deště destruován profil, a tudíž byl nečitelný, našel se na hromadě spraše ojedinělý artefakt štípané kamenné industrie. Avšak ani opakované návštěvy tohoto místa již další nálezy nepřinesly.

Artefakt představuje mrazem vzniklý zlomek, snad větší čepele, a je vyroben ze křídového spongiového rohovce. Na jeho povrchu je patrná poměrně silná křusta vysráženého uhlíčitanu vápenatého. Na základě morfologie lze nález zařadit obecně do počáteční fáze mladého paleolitu a srovnávat ho s dřívějšími nálezy z této lokality.

Dnes již je zájmový prostor téměř kompletně zastavěn. Je možné, že vzhledem k nedostatečnému sledování lokality, jsme přišli o možnost zkoumat stratifikovanou lokalitu z období počátku mladého paleolitu.

Petr Škrdl, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

- Freising, H. 1933: Schöllschitz, eine neue Eiszeitjägerstation in Mähren. Deutsch-mähr.-schles. Heimat 7/8, 197-198.
 Belcredi, L., Čížmář, M., Košťufík, P., Oliva, M., Salaš, M. 1989: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov, Brno.
 Valoch, K. 1956: Paleolitické stanice s listovitými hroty nad údolím Bobravy. ČMM 41, 5-44.

Resumé

An isolated Paleolithic artifact was found during building activities on the site of Želešice II. The surface of the artifact is covered with calcium carbonate, what indicates its original position within stratified sediments.